

მორგაური

№ 5.

ყოველკვირეული გაზეთი.

№ 5.

1910 წლის 18 აპრილიდან ქ. თფილისში გამოდის საზოგადოებრივი, სამეცნიერო და სალიტერატურო **ქოველკვირეული გაზეთი** **„მორგაური“**

გაზეთის ფასი—ერთი წლით—5 მან. ნახევარი წლით—3 მ. ერთი თვით—ათი შაური. ცალკე ნომერი ორი შაური. ხელის მოწერა შეიძლება აგრეთვე რამდენიმე ნომერზე, ორი შაურის ანკარიშით, არა ნაკლებ ხუთისა.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, Редакция „Морзаური“, Соломону Евстафиевичу Телія. (Типог. Кяладзе).

რედაქტორ-გამომცემელი კ. ფ. მგულაძე.

შინაარსი: მეთაური: კანონი და ცხოვრება.—ვინ არის დამაშავე?, სან-დონისა.—ჟურნალ-კაზეთებიდან.—სახელმწიფო დუმა.—სახელმწიფო საბჭო.—წერილი თეირანიდან, რასულ-ზადესი.—უმუშევრობა, პ. გულიშვილისა.—ბ. რობაქიძის სალიტერატურო საღამო და ი. გომართელის გამოხელა, ახალგაზრდა.—ეკონომიური ცხოვრების განვითარება, შვარცისა.—მუშათა კავშირები თფილისში, მ. ჩ-ლისა.—თეატრი და ხელოვნება.—განცხადებანი.

ქართული თეატრი
კვირას, 16 მაისს, გაიმართება

კონცერტი
კ. ფოცხვერაშვილისა

შესრულებულ იქნება: 1) ქართული ეროვნული სიმღერები ხოროსა და ორკესტრისათვის შემუშავებული კ. ფოცხვერაშვილის მიერ. 2) „ბრძოლა ამირანისა ბაყბაყ დევთან“, სიმფონიური, ცოცხალ სურათებიანი ესკიზი, მუსიკა კ. ფოცხვერაშვილისა. 3) „აშენდა საქართველო“ სცენები ქართველ სტუდენტთა ცხოვრებიდან, კ. ფოცხვერაშვილისა. წარმოდგენის დაწყების წინ ორკესტრი შესრულებს დავიდურსა და ლეკურს ბალანჩივაძის ოპერიდან. (თამარ ცხიერი). მეორე ანტრაქტში შესრულებულ იქნება ქართული მარში იპოლიტოვ-ივანოვის სიუტიდან „ივერია“. სიმფონიური ესკიზის ცოცხალ სურათებს დასდგამს მხატვარი ვ. ზომბერი.

ხორაში მონაწილეობას იღებს 100 ქალი და კაცი. ორკესტრში 40 კაცი.

(2) ლოტბარი კ. ფოცხვერაშვილი.

კანონი და ცხოვრება.

I

ყველა სხვა ღირსება-ნაკლებევენებასთან წარმომადგენლობითი სისტემა მით არის საყურადღებო, რომ მისი წყალობით ხალხისათვის აშკარა ხდება კანონის წარმოშობის პროცესი.

დღეს ყველა ვიცით თეორიულათ, რომ კანონი არის არსებული ძალთა განწყობილების წერილობითი გამოხატულება. ვიცოდით ეს დღემდინაც, მაგრამ სანამ კანონის გამომუშავება წარმომადგენლობითი დაწესებულების ხელში არ გადავიდა, სანამ მას იმუშავებდნენ მი-

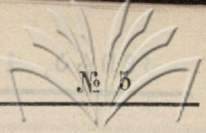
ნისტრების კაბინეტებში, ან წმინდა წყლის ბიუროკრატიულ სახელმწიფო საბჭოს დახურულ კარებში,—ფართო მასსისთვის ძნელი შესახები იყო მისი ავტორებისა და დამკანონებელთა მამოქმედებელი მოტივები.

სულ სხვა არის დღეს, როცა კანონი საკანონმდებლო აპარატში გადის დროს ყოველ მხრივ გაშუქდება ხოლმე და ბოლოს, რამდენიც არ უნდა მალონ მისი წამკარნახებელი გრძობა-მოსაზრებანი, შუბი ხალხში აღარ იმალება და მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით წარმოუდგება ხოლმე საზოგადოებას.

ყოველივე სხვას რომ თავი დავანებოთ, ამ მხრივ მაინც დიდ მნიშვნელოვანია უკიდურეს შემარცხენეთა საკანონმდებლო დაწესებულებებში მოღვაწეობა; ეს უცილობელ ქეშმარიტებით უნდა ჩაითვალოს. და რამდენათაც სამართლიანია ეს აზრი, იმდენათ ყოველ საფუძვლიანობას მოკლებულია დღევანდელი, ეგრეთ წოდებული „ოტზოვისტებისა“ და ბოიკოტისტების შეხედულება. მარტო ეს კი არ არის მათი პოზიციის გამამტყუნებელი საბუთი... მაგრამ აქ ჩვენ სხვა კითხვა გვინტერესებს და მათ მხოლოდ გაკვრით ვიხსენიებთ; ამიტომ აღარ შევჩერდებით მათზე.

კანონის წარმოშობის დასახასიათებლათ მშრომელი მასისათვის ყველაზე უფრო საინტერესო იყო უკანასკნელი ორი კვირა, როცა ორივე საკანონმდებლო დაწესებულება შეეხო მუშათა კითხვას, ადგილობრივ თვითმართველობას და ეროვნულ საკითხს.

სამივე კითხვა მეტათ დიდ-მნიშვნელოვანია რუსეთის ცხოვრებისათვის, მათი ასე თუ ისე გადაჭრა დიდ კვალს დასტოვებს რუსეთის ხალხთა ცხოვრებაში და არ იქნება უადგილო, რომ ისინი გამოვიყენოთ საილიუსტრაციოთ.

რუსეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობის პირველი ეტაპი სამი იენისის დუმაზე შეჩერდა. ძალთა არსებულმა განწყობილებამ დროებით ნება მისცა ძველი რეჟიმის „ხალხს“, მოეხდინა 17 ოქტომბრის ლიკვიდაცია და მისი, შედარებით ფართო, საარჩევნო უფლების ნაცვლათ ისეთი შემოღება, რომელმაც რუსეთის „პარლამენტში“ დირიჟორობა პირველ და მეორე დუმაში არაობათ მყოფ ოქტომბრისტებს და ნაციონალისტებს მიაკუთვნა. ამის სათავე ობიექტიურათ უნდა ვეძიოთ თვით რუსეთის ეკონომიური ცხოვრების განუვითარებლობაში და არა მმართველთა ნება-სურვილში. რასაკვირველია, ეს სრულიადაც არ ნიშნავს, რომ რუსეთის მცხოვრებთა უმრავლესობა კმაყოფილი იყოს არსებული წყობილებით. პირიქით, ჩვენ ღრმათ გვწამს, რომ იგი აკმაყოფილებს მხოლოდ სტოლიპინის „ოცდაათი-ათასს“, მაგრამ თვით ასეთი წყობილების არსებობა ამტკიცებს, რომ უმრავლესობას ვერ მოუკრებია საკმაო ძალა და ვერ მოუხერხებია სასურველი წესების დამყარება.

ასეა თუ ისე, დღეს არსებობს სამი იენისის დუმა, მასში თავმოყრილია ყველა კლასების წარმომადგენელი პარტიები თავ-უკუღმა გადაბრუნებული პრაპორციით. არსებობს ზედა პალატა — ბიუროკრატიულ პურკუზიულ-ფეოდალური სახელმწიფო საბჭო — მასში თავმოყრილია შეძლებულ კლასთა პარტიები. ორივეგან მათი მამოქმედებელია კლასიური ინტერესები და ამ თვალსაზრისით სკრიან კანონმდებლობის კითხვებსაც. ამიტომ, ყოველი პატარა კანონ-პროექტის გარჩევის დროსაც ისე ნათლათ გამოსქვივის ეს მათი ინტერესები, როგორც წყლის პატარა წვეთში აღიბეჭდება ხოლმე მზის სხივთა ყველა ფერადები. ავიღოთ ფინლიანდიის საკითხი. სახელმწიფო საბჭოში თითქმის ყველა პარტიები, გარდა აკადემიკოსთა ეროვნული ჯგუფებისა, თანახმა არიან ფინლიანდიის კონსტიტუციის დამხობისა, ეროვნული თვითმართველობის მოსპობისა, რასაც თხოულობს მათგან მთავრობა, მაგრამ მაინც სადაოთ არის გამხდარი მთავრობის კანონ-პროექტი. ყველაზე მეტათ ეწინააღმდეგებიან მას მემარჯვენე ბიუროკრატები. რატომ და რა მოსაზრებით? რასაკვირველია, არა პრინციპიალურათ. ისინი წინააღმდეგი არიან ამ პროექტ-ს განხორციელებისა მხოლოდ ამ მოსაზრებით, რომ მათი „აზრით“ ასეთი კითხვების განხილვა არ უნდა რუსეთის საიმპერიო კანონმდებლობითი დაწესებულებათა კომპეტენციაში. ამას ხომ დუმის უკიდურესი მემარცხენეც ამბობენ; ასე ხომ სოციალ-დემოკრატებაც ფიქრობენ? გამოდის, რომ კონტრასტები ერთმანეთს ხედებიან, მაგრამ არა. საბჭოს ოპოზიციონერებს უნდათ თვითმპყრობელობის კომპეტენციის გაფართოება, მათი აზრით ეს კითხვა მხოლოდ იმპერატორის უფლებით უნდა გადიქრას. სოც.-დემოკრატებს კი უნდათ ფინლიანდიის ძირითადი კანონების დაცვა, მისი ეროვნული არსებობის გაკვირვებიდან დახსნა. მათი აზრით ეს კითხვა მხოლოდ ფინლიანდიის სეიმის კომპეტენციის საქმეა. ამითი უკანასკნელთ, გარდა მოხსენებულისა, უნდათ იმპერიის ერთ ნაწილში მაინც შეაკვეციონ ფრთები თვითმპყრობელობას. რით არის გა-

მოწვეული უკანასკნელთა ასეთი სურვილი, დღევანდელ სახეს სწელია. პირველთა ხსნა კი მხოლოდ თვითმპყრობელობის შენარჩუნებაშია. დუმაში „კონსტიტუციონური“ გზით ფინლიანდიის გამანადგურებელნი არიან ოქტომბრისტები და მათი მონათესავე ნაციონალისტები. რით აიხსნება ეს? მით, რომ მათ წარმომადგენელ კლასებისათვის საჭიროა არსებული, ვითომდა კონსტიტუციონური დაწესებულების შენახვა, მაგრამ იმავე დროს საჭიროა ფინლიანდიელი მხმარებლების ხელში ჩაგდება.

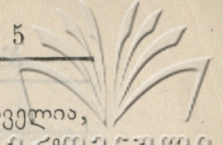
უფრო აშკარაა ამ ინტერესების გავლენა დასავლეთი მხრის გუბერნიებისათვის ერობის შემოღების საკითხში. ამ პროექტის გარჩევის დროს მთავრობამ პირდაპირ დაგვანახვა თავისი პოზიცია. ერობა მან დაიხსნა პოლიტიკური მიზნების განხორციელებას საშუალებათ. ამ მოსაზრებით მან გააბატონა ერობაში შეძლებული კლასები, ამათში კიდევ რუსი მიწათმფლობელები, მაგრამ ვერც ამათ მიენდო სავესებით და ადმინისტრაციას მისცა ხელში მაგარი სადავე. ამ პროექტს მხარს უჭერს დუმის უმრავლესობა, ოქტომბრისტები და მათ მარჯვნივ მდგომნი. მოქმედებენ იმ მოსაზრებით, რომ მათთვის საჭიროა პოლონელი მემამულეების და საზოგადოთ ხალხის დამორჩილება, რადგან ხალხის გაბატონება-გამარჯვებასთან ერთათ მოისპობა მათი ბატონობა. მათი კეთილ-დღეობა შეკავშირებულია დღევანდელი მთავრობის კეთილ-დღეობასთან. ესენი არიან ბენდიერი 30 ათასის იდეოლოგები. სულ სხვაა მემარცხენეთა და განსაკუთრებით პროლეტარიატის წარმომადგენელების პოზიცია. უკანასკნელთათვის ყველგან საჭიროა ხალხის, მშრომელი უმრავლესობის გაბატონება, ადგილობრივი თვითმართველობის ხალხის ხელში გადასვლა და მისი კომპეტენციის გაფართოება. ამიტომ ეწინააღმდეგებიან მთავრობის პროექტს და ააშკარავებენ მისი მოქმედების საჩუღს... ვერ ურიგდებიან მთავრობის პროექტს ვერც ბურჟუაზიული ლიბერალები ანუ კადეტები, რადგან მათი კლასობრივი ინტერესი, ინტერესი გავერობიელებული კაპიტალისა, არ მოითხოვს ასეთ უსამართლო მოპყრობას შემოერთებულ თუ დამორჩილებულ ერებთან. მაგრამ იგი არ არის დღეს მბრძანებელი რუსეთის ცხოვრებაში.

დღეს რუსეთში იურიდიულათ გაბატონებულია მიწათმფლობელები, სტოლიპინის „ოცდაათი-ათასი“, მისი პირმშო ველური აზნაურობა და მოსკოვის კაპიტალი. ამიტომ, კანონმდებლობაში გადაწყვეტი ხმაც მათ ხელშია...

კიდევ უფრო აშკარაა ეს პროცესი მუშათა კანონმდებლობაში, რომლის ზოგიერთ მხარეს შეეხენ საკანონმდებლო დაწესებულებები, მაგრამ მათ შესახებ შემდეგ წერილში მოვილაპარაკებთ.

ვინ არის ღამნაუზავი?

ნათქვამია: სანამ არ დაიქუხებს, გლეხი პირ-ჯვარს არ გადიწერსო. სწორეთ ასე დაგვემართა ჩვენც. ბევრი უბედურება მოუხდენია უსახელო საზოგადოების ვაგონებს, მაგრამ, სანამ 5 იანვრის კატასტროფამ არ დაი-

ქუხა, პირ-ჯვარი არ გადავიწერა, ჯეროვანი ყურადღება არ მიგვიქცევია იმ აუარებელი უბედური შეთხვევებისთვის, რომელიც ხდებოდა თფილისში. ვაგონი წინეთაც გადასცილებია ლიანდაგს, წინეთაც არა ერთი და ორი კაცი გაუქვლეტია მას, მაგრამ ასეთი მასიური უბედურება, თუ შეიძლება ასე ითქვას, უსახელო საზოგადოების ვაგონს თფილისში არ მოუხდენია. და სწორეთ ამ განსაკუთრებული თვისების უბედურებამ, უბედურებამ არაჩვეულებრივმა, ააღელვა საზოგადოებრივი სინდისი, რომელმაც დაკმაყოფილება მოითხოვა.

ვინ არის დამნაშავე, ვინ გახდა მიზეზი იმ უბედურებისა, რომელმაც ასე ააშფოთა საზოგადოება? აი კითხვა, რომელიც იმ თავიდანვე იყო დასმული და რომელზედაც პასუხი გასცა დღეს გამომძიებელმა რუსანოვმა. ამ უკანასკნელმა დამნაშავეთ იცნო თვით დირექტორი ბატალი და მისი ახლობელი თანაშემწენი. ჩვენც ვეთანხმებით ბ-ნ რუსანოვის აზრს, რომ მიზეზი ნ იანვრის კატასტროფისა თფილისის უსახელო საზოგადოების დირექციის დაუდევრობა იყო, მაგრამ დაუდევრობაც არის და დაუდევრობაც. როდესაც კაცმა იცის, ან უსათუოთ უნდა იცოდეს, რომ მის მოქმედებას აუცილებლათ ცუდი შედეგი მოყვება — ის თავს ვერ გაიმართლებს, ამნაირ მის მოქმედებას ბოროტ-მოქმედება ეწოდება და, როგორც ბოროტმოქმედი, კანონის ძალით უნდა დაისაჯოს. ჩვენ ვეცდებით დავამტკიცოთ, რომ ბატონმა ბატალიმ და მისმა თანაშემწეებმა ისეთი დაუდევრობა ჩაიდინეს, რომელსაც კანონი ბოროტ-მოქმედებას უწოდებს...

ამა წლის 5 იანვარს ვერის დაღმართზე ვაგონი ძალზე დაქანდა. ვატან ვიალოვის ცდამ, რომ ვაგონი გაეჩერებია, უნაყოფოთ ჩაიარა. ის, რაც ძალი და ღონე ქონდა, ტორმოზს უჭერდა, მაგრამ ტორმოზი არ მოქმედებდა... ვაგონი საოცარი სისწრაფით მიქროდა ქვევით, ლიანდაგიდან გადავარდა და დაიშხვრა. გამოძიებამ დაამტკიცა, რომ ვაგონს ტორმოზი არ უვარგოდა, არ იყო დაყრილი აგრეთვე ხრეში ლიანდაგზე, რაც აუცილებლათ უნდა ყოფილიყო, რადგანაც იმ დღეს წვიმა მოდიოდა. ეს ორი ფაქტი დამტკიცებულია. ვინ არის ყველა ამაში პასუხის მგებელი? უსათუოთ დირექცია და აი, რატომ! ვის არ ახსოვს, რომ ახლანდელი დირექტორის, ბატალიის მოსვლამდე უსახელო საზოგადოების დირექცია სულ იმას გაიძახოდა, რომ ძალიან დიდი ზარალი მოგვდისო? ამ თავის ზარალს სულ მუშებს აბრალებდენ. მუშების ზედ-მეტმა მოთხოვნილებამ დავაზარჩო, სული ამოგვართვაო. ჩვენ არ შეგვიძლია ვაწარმოვოთ საქმე, თუ მუშების მადა არ შევამცირეთო — გაიძახოდენ ბელგიელების წარმოადგენლები თფილისში; დაგვიფართო — ევედრებოდენ ისინი მთავრობას; შედით ჩვენ მდგომარეობაშიო — ეხვეწებოდენ საზოგადოებას. მთავრობაც და საზოგადოების ერთი ნაწილიც შედიოდენ უსახელო საზოგადოების „უნუგეშო“ მდგომარეობაში და იცავდენ ტრამვაის ინტერესებს. მუშები სდუმდენ. ისინი კარგათ ხედავდენ, რომ გოდება ტრამვაის დირექციისა სიმართლეს მოკლებული იყო,

რომ უსახელო საზოგადოების ზარალს (რასაკვირველია, მეტათ გაზვიადებულს) მათ ტყუილა ატებდენ მანქანების მთავარი ინჟინერი, ვისთვის მიემართათ, რანაირათ სდუმდენ მანქანების მთავარი ინჟინერი, როცა გაძევებული რეაქცია მათ სულს უზუთავდა?.. ათობით და ოცობით გზავნიდა მთავრობა საზოგადოებისთვის „მანებელ“ მუშებს ცივ ქვეყნებში, მაგრამ ტრამვაის საქმეები მაინც არ გაუმჯობესდა. ისევ ის ზარალი, ისევ ის არეც-დაჩევა მეფობდა ყველგან... და ყველა ამას კა საწყალ მუშებს აწერდენ, მათ სდებდენ ბრალს ყველაფერში... გაქვლეტდა ვისმეს ვაგონი — ვატმანი იყო დამნაშავე; გადავარდებოდა ვაგონი ლიანდაგიდან — ვატმანს უსაყვედურებდენ, ვატმანს აცვამდენ ჯვარზე; აღმოჩნდებოდა რაიმე ქურდობა — დამნაშავეთ უსათუოთ ან კონდუქტორს გამოიყვანდენ და ან რომელიმე პატარა მოსამსახურეს.

ამ თავაშვებულმა უსამართლობამ მუშები მოთმინებიდან გამოიყვანა. მათ მიმართეს ბრიუსელში მთავარ გამგეობას და მოითხოვეს საქმის გამოძიება, რათა დამტკიცებიათ უსაფუძვლობა იმ ბრალდებისა, რომელსაც მათ თავზე ახვევდენ. ეს მუშების მოთხოვნა იყო მიზეზი, თუ სხვა რამე, არ ვიცით, ვიცით მხოლოდ ის, რომ ბრიუსელიდან თფილისში ბატონი ლებონი ჩამობრძანდა. ჩამოვიდა თუ არა, გაჩნდა მოლაპარაკება მუშებსა და დირექციას შორის. ამ მოლაპარაკებაში ჩაერია ქალაქის თვითმმართველობა, ჩაერია თვით ნამესტნიკიც. გუბერნატორის თავმჯდომარეობათ დაარსდა განსაკუთრებული კომისია, რომელსაც ტრამვაის მუშების და დირექციის შეთანხმება დავალა. ამ კომისიას მუშებმა განცხადება წარუდგინეს, სადაც ისინი ამტკიცებდენ, რომ ის უწყელობა, რომელიც ტრამვაის საზოგადოებაში სწარმოებს, არის შედეგი სხვა და სხვა მიზეზებისა, რომელთა შორის პირველი ადგილი ტრამვაის აღმანისტრაციის უვარგისობას და დაუდევრობას უჭირავს... ისინი ამტკიცებდენ, რომ მუშათა შტატის შემცირება და სამუშაო დღის 9 საათით განსაზღვრა საქმეს ენებას მოუტანსო. აღნიშნავდენ აგრეთვე ბილეთების ქურდობას, ვაგონების უვარგისობას და საზოგადოთ, საქმის წარმოების ცუდაა წაყვანას. აი, რასა სწერდენ, სხვათა შორის, მუშები ამ მოხსენებაში: „აბა შეხედეთ, რა ტიპის ვაგონებს უშვებენ ჩვენ ვიწრო და მიხვეულ-მოხვეულ ქუჩებში. არც ერთ ვაგონს ტორმოზი არ უვარგა, რის გამო ვატმანები, როცა საჭიროა, ვაგონებს ვერ აჩერებენ, კონდუქტორები კი, ბილეთების დარიგების დროს, იმ მდგომარეობაში არიან, რომ მათ ყოველ წამში რამე ხიფათი მოელოთ“. ამ ნაირათ, ჯერ კიდევ ორი წლის წინეთ, მუშებმა პირველათ მაუთითეს ტრამვაის საზოგადოებას ტორმოზებას უვარგისობაზე, მაგრამ უსახელო საზოგადოებამ ყურიც არ გაბერტყა. ვაგონები ძველებურათ სცლდებოდენ ლიანდაგს, სქვლეტდენ და ასახიჩრებდენ ხალხს... ტრამვაის დირექცია კი ყველა ამას გულგრილათ უყურებდა. ამის შემდეგ, რაც მუშებმა პირველათ აღნიშნეს ზემოხსენებულ კომისიაში ტორმოზების უვარგისობა, ბევრი მაგალითი მოხდა, რომ ვაგონი დაღმართში დაქანდა და ხალხი დაასახიჩრა, მაგრამ დირექცია

სდუმდა, ტორმოზებს გამოცვლაზე სრულებითაც არ ფიქრობდა... ბევრი მაგალითების მოყვანა შეიძლებოდა იმას დასამტკიცებლათ, რომ ვაგონების ტორმოზები თავის დანიშნულებას ვერ ასრულებდენ, მაგრამ გვერდით ეს შემთხვევები საკმაოდ არიან აღბეჭდილი თფილისის მცხოვრებთა მესხიერებაში და განმეორება აღარ არის საჭირო. ყოველივე ეს, რასაკვირველია, დირექციამ იცოდა, მაგრამ, როგორც ზევით ვსთქვით, არავითარ ზომებს არ ხმარობდა, და სწორედ ამ დაუდევრობაში გამოიხატება ის ბოროტ-მოქმედება, რომელიც სასჯელთა დებულების 1085 მუხლშია მოხსენებული. ვინ არის აქ დ მნაშავე? უსათუოდ დირექცია, რადგანაც მხოლოდ და მხოლოდ მას შეეძლო ზემოხსენებული ნაკლის გასწორება, მით უფრო, რომ ის მუშებმა აღრვევ გააფრთხილეს, აღრვევ მიუთითეს ამ დეფექტზე. მარა დირექციის დანაშაულობა მარტო ამ დაუდევრობით არ განისაზღვრება. მუშები ამტკიცებდენ, რომ შტატის შემცირება საქმეს ვნებას მოუტანსო. დირექციამ უყურადღებოთ დასტოვა მუშების ეს საფუძვლიანი განცხადება და შტატი შეამცირა. ვერის დაღმართზე წინეთ 8 გზის მხვეტილი მუშაობდა. ლებონის წასვლის შემდეგ კი მხოლოდ 4. ამ მუშებს, გარდა გზის გაწმენდისა, დავალებული ქონდათ წვიმის დროს ლიანდაგზე ხრეშის მოყრა. დღიდან ლებონის წასვლისა 5 იანვრამდე 2 კაცი მუშაობდა დილიდან ორ საათამდე და ორიც 2 საათიდან ს.დამოს 11 საათამდე. ასე შეამცირეს მუშების შტატი ყველგან: ციციშვილის და პუშკინის დაღმართებზე, სილაზე და სხვ ადვილი წარმოსადგენია, თუ რა ვნებას მოუტანდა ამნაირი განკარგულება საქმეს. ეს კი უნდა სკოდნოდა დირექციას, რომელიც დაინტერესებული იყო და დღესაც არის არა საქმის რიგინათ წაყვანით, არამედ მეტი შაურინების აღებით, მეტი მოგებით. გამოძიებამ ისიც გამოარკვია, რომ ხრეშის მაგივრათ ლიანდაგზე უბრალო სილას, ან ტალახს ხმარობდენ. შეამცირეს შტატი არა მარტო ლიანდაგის მწმენდელი მუშებისა, არამედ, საზოგადოთ, ყველა მუშებისა. მაგალითათ, წინათ მიბმულ ვაგონზე მუშაობდა ვატმანი და კუნდუქტორი, ახლა კი ვატმანი აღარ მუშაობს. ესეც, რასაკვირველია, მეტი ფულების აღების სურვილით არის გამოწვეული.

სწორედ ამ სურვილმა გამოაცემია ბატონ ბათილს ცნობილი ბრძანება № 111, რომელიც ვაგონების მოძრაობის დროს საზღვრავს. ამ ბრძანების ძალით ვატმანი ვალდებულია ერთი პუნქტიდან მეორემდე მისვლას ერთ-ხელვე განსაზღვრული დრო მოანდომოს. ვაი მისი ბრალი, ვინც ამ დროს გადააკილებს. ორჯელ დაჯარიმებენ, მესამეთ კი სამსახურიდან დაითხოვენ. და რომ თავიდან აიცილონ დირექციის რისხვა, საწყალი ვატმანები, რაც ძალი და ღონე აქვთ, ერეკებიან ვაგონებს, რასაც ხშირათ უბედურება მოსდევს ხოლმე... კიდევ ბევრი რამ შეგვეძლო გვეთქვა, მაგრამ ესეც კმარა იმის დასამტკიცებლათ, რომ 5 იანვრის კატასტროფა არის აუცილებელი შედეგი ტრამვაის დირექციის დაურევრობისა. ყველა ამის შემდეგ არ შეგვიძრია არ მოვიგონოთ ქალაქის გაგვიგობის მიერ ბათილზე მიცემული ქების ფურცელი, რომლითაც საქმი-

ან კაცთ წარუდგინეს იგი თავის წარმომგზავნელს და აქაც ზნეობრივი დახმარება აღმოუჩინეს ამ ცუდსუტუნ ქალს პიტალის წარმომადგენელს. ამით გამგეობამ დირექციის წინაშე შაული ჩაიღინა საერთოთ ქალაქის მცხოვრებთა და კერძოთ ტრამვაის მუშების წინაშე.

მაგრამ დავებურდეთ ისევ დირექციას. რით უნდა უზღოს მან 5 იანვრის კატასტროფას მსვერპლებს მიყენებული უბედურება? ფულს მივკემთო და დავაკმაყოფილებთო—ამბობს დირექცია. მაგრამ ფული ვერ აღადგენს დასახიჩრებულთა ჯანსა და ღონეს, ვერ დაუბრუნებს სიცოცხლეს დახოცილებს. დირექციის შაურინები ვერ გამოისყიდის იმ სისხლს, რომელიც 5 იანვარს ვერის დაღმართზე დაინთხა, ვერ შეუშრობს ცრემლებს საწყალ დახოცილთა ცოლ-შვილს. და ამიტომ შეიძლება მეტიც იყოს საზოგადოთ სასჯელი ადამიანთა საზოგადოებაში, მაგრამ დღევანდელი საზოგადოებრივი გრძობა მაინც თხოულობს სამაგიეროს მიზღვას ბოროტ-მოქმედისათვის და ამ გრძობას ოდნავ მაინც დააკმაყოფილებს სასამართლოს გამამტყუნებელი განაჩენი. ამიტომ მოვითხოვთ ნამდვილ დამნაშავეთა დასჯას, თუმცა, ვინ იცის როგორ შეხედავს საქმეს დღევანდელი ბიუროკრატიული სასამართლო, რომელიც ბევრით არ არის დაშორებული ბატაილების თვალსაზრისს...

სან-ღონი.

ქურნალ-გაზეთებიდან

„ჩვენი გაზეთი“ (№ 34) უკმაყოფილოა ჩვენი პატარა შენიშვნით, რომელშიც დარიგება დაუნახავს. გულახდით მოვასხენებთ გაზეთის მეთაურს, რომ ჩვენ დარიგება აზრათაც არ მოგვსვლია. ჩვენ აღვნიშნეთ მხოლოდ, რომ გაზეთის მიერ ძველი ბოიკოტის მოხსენება და ისიც შეუფერებელ „კამპანიაში“, დღეს უადგილო არის, რადგან სხვა უფრო დიდი საქმე გვიძევს წინ-თქო. უკანასკნელში გაზეთი გვეთანხმება და მხოლოდ შეუფერებლათ სარგებლობს ჩვენი სიტყვებით „შენ-ჩემობის“ შესახებ. ჩვენ ვთქვით: მოწინავე პროლეტარიატს ანტერესებს მომავალი და თანამედროვე მომენტი და არა ძველი „შენ-ჩემობა“-თქო. რაც შეეხება ძველ ბოიკოტს, ის ჩვენ საკმაოდ განვმარტეთ, რამდენათაც ეს შესაძლებელი იყო მოკლე შენიშვნაში და ერთი სიტყვითაც არ გვითქვამს, რომ „ბოიკოტის დიდი მოტრფიალენი შენ-ჩემობას თამაშობდნო“. ეს გაზეთის დასკვნაა და საიდან გამოიტანა, მის საიდუმლოებას შეადგენს! როცა ჩვენ „შენ-ჩემობაზე“ ვლაპარაკობთ, სახეში გვაქვს მხოლოდ ერთი გარემოება: როცა გაზეთი, როგორც დღევანდელი, ისე მისი წინაპორბედნი, ყოველ მარჯვე შემთხვევაში ძველი ბოიკოტის უვარგისობაზე დაიწყებს ხოლმე ლაპარაკს, ნამეტურ დღეს, როცა იგი არ არის მთლიანობის დამრღვევი და საკმაოთა, ჩვენ ისეთი შთაბეჭდილება გამოგვაქვს, რომ გაზეთი ამაყობს თავისი „პოლიტიკური სიბრძნით“, რომელიც ანტი-ბოიკოტისტობაში გამოიხატა. ჩვენი აზრით, ეს დღევანდელ პირობებში არ არის საჭირო, რადგან ამას მხოლოდ ძველ ვნებათა აღევიება შეუძლია და სწორედ იმ

საერთო მუშაობას შეუშლის ხელს, რომლისკენაც ჩვენთან ერთად „ჩვენი გაზეთიც“ მოუწოდებს.

ჩვენ არ გვითქვამს აგრეთვე, რომ წარსულის მოგონება არ არის საჭირო-თქო. ჩვენ ვთქვით და ახლაც გავიმეორებთ: არ არის საჭირო ისეთ უთანხმოებათა მოგონება, რომელთაც დღიურ ვარამის გარკვევაში არაფერი შეაქვთ. ეს სწორეთ ზედ-გამოკრილი იყო „ჩვენი გაზეთის“ შენიშვნაზე, რადგან თვით წერილი დღიურ კითხვას შეეხებოდა და მის გარკვევაში **დღეს ძველი ბოიკოტი** ხელს არავის უშლიდა. რაც შეეხება თვით ბოიკოტის პრინციპიულ უარყოფას, ამაში ჩვენ ვერასოდეს ვერ დავეთანხმებით, რადგან მისი საუკეთესო გამართლებელი არის თუ გინდ „ბულიგინის დუმის“ ბოიკოტი, რომელიც ნაღველი დროის შესაფერი გამოდგა და 17 ოქტომბრამდე მიგვიყვანა. „ჩვენი გაზეთის“ მიმდინარეობა იმ ბოიკოტის წინააღმდეგ იყო. როგორც ხედავთ, მაშინ ანტი-ბოიკოტისტები შემცდარან! მეორე მხრით, თუ ტაქტიკურ ნაბიჯს მარტო-მარტო შედგით დაუფასებთ, მაშინ, დეკემბერაც უარსაყოფია და ისეთივე კილოთი მოსახსენებელი, როგორც ძველ პატარა ბოიკოტს იგონებენ დღეს. მაგრამ ამ საზომით ვერ მივუდგებით ისტორიულ მოვლენებს. ასე რომ იყოს, მაშინ ხომ დიდებული კომუნაც „სამთა კამპანიაში“ ამოყოფს თავს!.. ამ გზით, დარწმუნებული ვართ, არც „ჩვენი გაზეთი“ ივლის.

რაც შეეხება გაზეთის შენიშვნას, რომ „იგი (აქაური ბოიკოტი) შემცდარი ტაქტიკური ნაბიჯი იყო და მისგან გაფუჭებული საქმე დღემდეც ვერ გამოუკეთებია მის ამჟამად თფილი ის ნოქრებსო“, ჩვენ ამას ვერ ვეთანხმებით, რადგან ვფიქრობთ, რომ იმ მომენტისათვის, როცა ჯერ კიდევ არ ქონდა დაკარგული იმედი მოწინავე პროლეტარაატს მეტის მოპოებისა, იგი ფსიხოლოგიურათ აუცილებელი იყო. ეს ერთი, მეორე კიდევ საკულისხმოა ისიც, რომ ვერც ანტი-ბოიკოტისტური ტაქტიკით გაკეთებულს ვხედავთ ჯერ-ჯერობით ბევრს. ჩვენი აზრით მიღებულ წესებს უფრო თეორეტიული გამარჯვების მნიშვნელობა აქვს, ვიდრე პრაქტიკული, თუ ახალი დროს შესაფერი მოქმედებით არ იქნა იგი განმტკიცებული. ნოქრების მდგომარეობა კი სულ სხვა იყო იმ დროს. სწორეთ მაშინ, როცა ბოიკოტზე იყო კამათი, გამოიცა ადმინისტრაციის სავალდებულო დადგენილება, ამა-და-ამ საათზე აღრე არავინ გაბედოს მალაზიების დაკეტვა და მუშაობაზე ხელის აღებაო. რა შედეგის მოტანა შეეძლო ასეთ პირობებში ნოქრებისათვის ანტი-ბოიკოტისტურ ტაქტიკას?..

დანარჩენში ბევრი საკამათო არაფერი გვაქვს. საერთო მუშაობისთვის მოწოდება ჩვენი საერთო ლოზუნგა, აქ განსხვავება არ არის, მხოლოდ გაზეთს არა აქვს არავითარი საბუთი იმისა, რომ ამის წინააღმდეგ მოქმედებაში ბრალი „მოგზაურებებს“ დასდოს. ამის დასასაბუთებლათ არ კმარა მრავალტანჯული „წრის“ ისტორიის მოგონება, რადგან ამ კითხვაში აქეთა მხრისგან არავითარი საპირადო არ ყოფილა. ხშირი იყო, პირაქით, საერთოსკენ მოწოდება. დაგვიანებული გაპრინციპ: აღებაც კითხვისა მეორე მხრით იყო, მაგრამ ამას არ ვეხებთ, რადგან ჩვენს გა-

ზეთს სრულიადაც არა აქვს მიზნათ ძველი დავის აღდგენის ასეთ პატარა საქმეში მორიგება და შეთანხმებას. დენივე საათის საქმეა, თუ უფრო დიდში არ იქნება რა-ნაფი სადავო.

დასასრულ, არ შეგვიძლია არ შევნიშნოთ, რომ „მოგზაურებები“ სრულიადაც არ არიან შეკავშირებული ძველი ბოიკოტით ან სხვა რომელიმე ძველი უთანხმოების ნაშთით. ჩვენ **გვაკავშირებს ახალი საერთო პოზიცია** და მისთვის ნიადაგის მომზადება არის ჩვენი სამსახურის მიზანი. ეს არის ჩვენი გზა და თუ მის ლალატში შეგვნიშნოს ვინმემ, მაშინ გვიკვირნოს. ახლანდელ ბოიკოტისტებთან ჩვენ იმდენივე საერთო გვაქვს, რამდენიც ძირითადი საფუძვლის უარყოფელებთან, და დიდი სიამოვნებით ვღებულობთ საერთო მოქმედებისადმი მოწოდებას, თუ მართლაც უმრავლესობის აზრი იქნება ნიღბული სახელმძღვანელოთ პრაქტიკულ მოღვაწეობაში, — მხოლოდ საერთო უმრავლესობისა და არა რომელიმე ადგილობრივი ჯგუფისა.

სახელმწიფო დუმა.

დუმამ 26 აპრილს განასახლა სხდომები. სამწუხაროთ, ჩვენი გაზეთის უკანასკნელ ნომერებში, ჩვენგან დამოუკიდებელი მიზეზებისა გამო, დუმის სხდომების ახგარიში ვერ მივაწოდეთ ჩვენს მკითხველებს. ეს მით უფრო სამწუხაროა, რომ გასულ ორი კვირის განმავლობაში დუმის „მდგვაწეობა“ არ იყო ინტერესს მოკლებული. დასრულდა სფც.-დემ. ფრაქციის შეკითხვა ძირითადი კანონების 96 მუხლის დარღვევის შესახებ; დუმამ მიიღო სავაჭრო დაწესებულებში მამუშავთა ნორმალური დასვენების შესახებ კანონ-პროექტი; მიიღო სფც.-დემ. ფრაქციის შეკითხვა კავკასიის ადმინისტრაციის უმცქმედების შესახებ და შემარჯვენების შეკითხვა — უმაღლეს სსწავლებლის შესახებ. ამათ გარდა მიიღო რამდენიმე წვრილმანი კანონ-პროექტი; აჩქარებით განიხილა დუმის კამისიამ ოფინლიანდიის შესახებ კანონ-პროექტი და თითქმის შეუცვლელათ მიიღო.

ზირველი სხდომა დაიწყო, როგორც წესი და რიგი მთითხვის, ზურიშკევიჩის სკანდალით. სიმაღლე მთითხვის ადენიშნოთ, რომ ზურიშკევიჩმა ამ დღეს შედარებით ნაკლებ გამოიხილა თავხედობა. ეოველთვის, როცა კი ლაზარაკის გუნებაზეა, უფრო თავხედათ უჭირავს თავი. ამ დღეს მთითხვა მისი წინადადებისათვის კენჭი ეყარათ, რაზედაც სრული იურადიული უფლება ქონდა. გუჩკოვმა „სისასტიკე“ გამოიხილა და დუმას წინადადება მისცა, ზურიშკევიჩი სსმი კრებიდან გამოერიცხათ. დუმამც გამოერიცხა. სსზოგადათ მესამე დუმას ძალიან უყვარს დეპუტატების გაძევება და ანასოდეს უარს არ ეუბნება თავმჯდომარეს, როცა მას მოექქიფება რომელიმე დეპუტატის გამოძევება დუმის დარბაზიდან. აქამდე მხოლოდ შემარცხენკებს ექტოდენ ასე უდიერთათ. გუჩკოვმა ზურიშკევიჩიც არ დაინდო. მაგრამ, ნათქვამია, милые бранятся, только тѣшатся.

96 მუხლის დარღვევის შესახებ შეკითხვა გამოიწვია შემდეგმა კარეშობამ. მთავრობამ წარუდგინა დასმტკიცებლათ სახელმწიფო დუმასაც და სსზოსაც სსზდვოა გენერალური შტაბის შტატები. ეს სახსებით ეთანხმებოდა სსენებულ 96 მუხლს, რადგან ამ შტატების დამტკიცება იწვევს ახალ ხარჯებს.

ზირდაზირ ხელმწიფე იმპერატორს კი წარედგინება ის დადგენილებები, საზღვარ და სამხედრო წოდების სამსახურებო, სემუარე და ტექნიკურ კითხვების შესახებ, რომლებიც ახალ ხარჯებს არ იწვევენ. ორივე ხელსაღებმა შტატები დამტკიცეს, მაგრამ უმადლესათ ადარ იქნა ისინი დამტკიცებული. ამის შემდეგ ყოველ სამინისტროს, რომელიც თავის თავს ხატავს სტრუქტურა და თავის ღირსებას აფასებს, ერთი გზა დარჩენიდა: სამსახურიდან გადადგომა. მაგრამ სტალინის სამინისტრომ ადგილის დაკარგვას აზრის გამოცვლა არჩია. მისი თანხმობით დ. დუმის დაუკითხავათ კანონის სახით გამოიცა 1909 წ. 24 აგვისტოს წესები, რომლებმაც დუმის ყველაფერის განხილვის უფლება მოუხსნეს, რაც კი ჯარსა და ფლოტს შეეხებოდა. ეს წესები აშკარათ ზღუდავენ დუმის უფლებებს და აფართოებენ მთავრობისს. შეკითხვის შეტანის დროს უმრავლესობამ საჭიროთ დანახა მიემართა მთავრობისთვის და მოეთხოვნა მისი საქციელის ასახა. ოქტომბრის რევოლუციის დროს გუბერატორ ბევრი უსიამოვნო სიტუაციებიც კი დახარჯა. მაგრამ ხანი გავიდა და დუმამაც „აზრი“ გამოიცვალა. ოთხი სწლამი მანდომეს ამ საკითხის განხილვას. სტალინისმა საჭიროთ დანახა ამ შეკითხვაზე მასუხი გაცლა. მაგრამ რადგან თავის გამართლება შეუძლებელი იყო, მან კითხვას გვერდი აუხრია და სამინისტროს საზოგადო ხელატიკაზე, კრამოლასთან ბრძოლაზე და სხვა ამ გვარებზე დახარჯა არჩია. ამ საკითხში შემარჯვებუების ნიადაგი ნათელი და ზირდაზირი იყო: რუსეთში თვითმპყრობელობა არსებობს, ეს წესები უმადლესი ნებართვით არის გამოცემული და აქ კანონის დარღვევაზე დახარჯა უადგილოა. შემარჯვებუები წინააღმდეგს ამტკიცებდნენ: ეს წესები ზირდაზირ ეწინააღმდეგება ძირითად კანონებს; მთავრობამ მათი გამოცემით დარღვია კანონი. ცენტრი რეჟიში იყო. ვერც გაბედეს ეთქვათ: რუსეთში კონსტიტუცია კი არა, თვითმპყრობელობა; ვერც ის სთქვეს, რომ უკანონო გზით კანონის გამოცემა კანონიერია. მაგრამ ზღაპრულ მელანჯით ხერხელი მანც იზავნეს: კანონის დარღვევა მოქმედებით შეიძლება მოლოდ, მთავრობას კი ჯერ პრაქტიკული ნაბიჯი არ გადაუდგამს ამ წესების ცნობრებაში გასატარებლათ, მაშასადამე კანონის დარღვევას ადგილი არა ქონია და შეკითხვა უადგილოა.

დუმამ, როგორც მოსლოდნელი იყო, უარყო შეკითხვა. პრაქტიკულ ნაბიჯთანაც მალე მოუხდებოთ შესვედრა. ვახოთ მამის რადს გამოსძებნან.

დუმამ დასრულა სავაჭრო დაწესებულებებში მემუშავეთა ნორმალური დასვენების შესახებ კანონ-პროექტის პირველი წაკითხვა. ეს კანონ-პროექტი, ახუ უკეთ 87 მუხლის თანხმით 1906 წ. 15 ნოემბერს გამოცემული კანონი, მეოთხე წელიწადი დასეირნობდა სამინისტროს კანცელარიაში და დუმის კომისიაში. მთავრობამ გაატარა საჩქაროთ ის განმათავისუფლებული მოძრაობის გავლენის და მეორე დუმაში არჩევნების მოლოდინის დროს. ამითი უნდოდა თავისკენ მიემხრო ნოქრები. მაგრამ როდესაც ნოქრების მიმხრობა შეუძლებელი აღმოჩნდა, ეს კანონიც უუურადღებოთ დატოვეს. სრულიათ უარყოფა მისი მანც ვერ გაბედა მესამე დუმამ. ეს ხომ მთავრობის მოქმედების დაწინაურება იქნებოდა! დუმა შეეცადა იმდენათ გადაემხინჯებინა ის, რომ ცნობრებაში უნაყოფო გამოემდგარიყო. ამ კანონ-პროექტის განხილვის დროს ცენტრმა და შემარჯვებუებმა ტაქტიკა შეიცვალეს. საზოგადო კამათის დროს

ბურთი და მოედანი შემარჯვებუებს დაუტოვეს, მანც მათგანც ტუბის წინააღმდეგ ერთი ძლიერი არგუმენტი გამოიყენეს: ეს ურის დროს ხმის უმრავლესობა. კამათში არამც თუ მონაწილეობას არ იღებდნენ, საჭიროთ არ მიანდათ შემარჯვებუების ურის გდება. თავმჯდომარის ამხანაგმა, თავადმა ვოლოცკიმაც კი (ზომიერი შემარჯვებუა) ვეღარ მოათმინა და უთხრა დუმის წევრებს: გადაეცით გულუარებში, კრებას დაესწონ, თორემ როგორღაც სირცხვილია. — ამხანაგი ტაქტიკის გამო კანონ-პროექტის განხილვას მალე მოესწრო.

სოც.-დემ. ფრაქციამ წინადადება შეიტანა, უარ-ვეოთ კანონ-პროექტი, როგორც უფარგისი. ვრათ. ბობრინსკი I-მა მოითხოვა კანონ-პროექტი დაკორუბინათ კომისიისთვის, რადგან აქ დახარჯა უნდა იყოს ნოქრების დასვენებაზე და არა ვაჭრობის აკრძალვაზე. ნოქრებმა დასვენონ და სავაჭრო დაწესებულებები, რამდენი ხანიც უნდათ, ღია იყოს დუმამ უარყო ორივე წინადადება და შეუდგა კანონ-პროექტის მუხლობრივ განხილვას. მიდებულ იქნა თორმეტი საათის სამუშაო დღე ორი საათის დასვენებით. შემარჯვებუების შესწორება რვა საათის სამუშაო დღის შესახებ, რასაკვირველია, უარყვეს. სამაგიეროთ მიიღო დუმამ, რომ წელიწადში არა უმეტეს ორმოცი დღის სამუშაო დღე შეიძლება გადადდეს ორ-ორი საათით მოსამსახურეების თანხმობით; ზოგიერთ დაწესებულებებში, როგორც მაგ., რესტორანები, სასაფავოთ, ყვავილებით, კუბებით და სხვ. სავაჭროები, უნდა ღია იყოს 15 საათს დღეში. ვიდაცას მოსტრუებლათ ისიც დაურთეს, რომ ზედმეტ სამუშაოში ხელფასიც ზედმეტი უნდა მიეცეს. ამას გარდა, უბედურ შემთხვევებში ვაჭარს მუდამ ნება ეძლევა ზედმეტი სამუშაოს მოსამსახურეები. დუმამ არ განსაზღვრა, რას ეწოდება უბედური შემთხვევა. ეს, რასაკვირველია, სავაჭრებს აძლევეს თავის ნებაზე განმარტონ კანონი. — დასვენება სტუმრის მისაღებათ გადაწყდა 12 საათის სამუშაო დღეზე 2 საათი, 10 საათის — 1 საათი, და 8 საათის — 1/2 საათი. ომობინების ყველა შესწორებები უარყოფილ იქნა. არ შეიწყინა დუმამ სოც.-დემ. შესწორება, რომ სავაჭრო დაწესებულებებში იყოს იმდენი სკამი, რამდენიც მოსამსახურეა, რომ მათ თავისუფლად დროს ჯდომის უფლება ქონდეთ და მათი დასვენების დროს სავაჭრო დაწესებულებები დაკეტილი იყოს.

ცხარე კამათი გამოიწვია კვირა-უქმე დღეებში დასვენების საკითხმა. ცენტრმა და შემარჯვებუებმა სიხუბე დაარღვიეს და კამათმა ცხარე ხასიათი მიიღო. შემარჯვებუებმა ამ საკითხში ცენტრს უდალატეს და ომობინისთან მისცეს ხმა. კანონ-პროექტით სავადღებულო იყო დასვენება წელიწადში სამ დღეს: ადგომის, შობის და სული-წმინდის მოთენას. სხვა დღეებში დასვენება დამოკიდებული იყო ადგილობრივ თვითმართველობებზე. სოც.-დემ. თხოულობდნენ, რომ სამუშაო დღეები წელიწადში ეოთვილიყო არა უმეტეს 300, თითო მოსამსახურეს კვირაში ერთხელ 42 საათით დასვენებისა და წელიწადში ერთხელ ერთი თვით განათავისუფლებულიყო ჯამგირის შენახვით. ოქტომბრის რევოლუციის, ნაციონალისტების და პოლონელთა კოლონ წინააღმდეგ დუმამ სავადღებულოთ განადა დასვენება ყველა კვირა და ათორმეტ დღესასწაულის დღეებში ადგომის და შობის მეორე დღეს და 19 თებერვადს (გლენთა განთავისუფლება). 1 მანის დღესასწაული უარყვეს. ყველა შესწორებები, რომ არა-ქრისტიანებს უფლება ქონდეთ ქრისტიან-

ხელ დღესსწავლების მაგივრათ სხვა დღეებში დაესვენებოთ, უარყოფილ იქნა ცენტრისა და შემარჯვენების შეერთებული ხმებით. მაგრამ არც ანტიციკლიკი მოქმედებდა აქ ერთ სულგონათ. სოც.-დემ. თხოულობდნენ, რომ დასასვენებელი დღე განსაზღვრულ ადგილას ყოფილიყო ევკლასათვის, მიუხედავად კრებებისა და სარწმუნოებისა, ერთი და იგივე, ხელდასმული—ქრისტიანული თუ სხვა დღესსწავლი-ამის გადაწყვეტა მინდობდა შერეულ კომისიას. დანარჩენები, კადეტები, ტრუდოვიკები, ზოლანელები და მუსულმანები თხოულობდნენ, რომ ყოველ სარწმუნოების ზირს დაესვენებია თავის დღესსწავლში, რომ სარწმუნოებრივი მოთხოვნები დაეკმაყოფილებია. თვით დუმამ აღნიშნა დაწესებულებების მთელი რიგი, რომლებსაც არ ეხება ხსენებული მუხლი და კვირა-უქმე დღეებში დასვენებას არ არსებობს. ამზიანათ, დუმამ რაც ერთი მუხლით დაკანონა, მეორეთი უარყო.

მიანიჭეს უფლება მტირე წლოვანებს 17 წლამდე 3 საათის განმავლობაში იარონ შეკლავში, ხელდასმული იყვნენ მძიმების დროს განთავსდნენ 6 კვირის განმავლობაში. ევკლას შესწორებები შესაფერო ტიპის შეკლავების დაარსების, მტირე წლოვანთათვის 14 წლამდე მუშაობის აკრძალვის შესახებ და სხვ., უარყვეს. მუშაობის დაწვეების და გათავების დროს განსაზღვრა მიენდო სკრობო და ქალაქის თვითმმართველობებს.—შერეულ კომისიებში წარმომადგენლებს ირჩევს ნახუკარს ნოქარათ დამხმარებელი საზოგადოება, მეორე ნახუკარს ადგილობრივ სავაჭროებში მომუშავეები, რომლებიც ამ საზოგადოებაში არ შედიან. უარყვეს შემარცხენების შესწორება, რომ ამ კანონის თვალყურის სადევნებლათ არჩეულ იქნეს შერეული კომისია მუშებისა და ვაჭრებისგან. თვალყურის დევნება მიეხდო ზოლიციასა და ადგილობრივ თვითმმართველობებს. 12 საათამდე შეამტირეს მაგარი სასმელებით ვაჭრობა სასტუმროებში და ბაკებში. ამ კანონების თანახმათ სავალდებულო დადგენილებების გამოსაცემთ ადგილობრივ თვითმმართველობებს ეძლევა 6 თვის ვადა.

სოც.-დემ. შეიტანეს შეკითხვა კავკასიის ადმინისტრაციის უმოქმედობის შესახებ და მოითხოვეს, რომ შეკითხვა სსჩქაროთ ეცნოთ. უმოქმედობა გამოიხატა იმაში, რომ თავ. გ. ამილახვარი სასამართლოს გადაუწყვეტლათ ანდევინებს გლეხებს ფულს იმ ზარალის ასანზღაურებლათ, რომელიც, მისი სიტყვით, გლეხებმა მიაყენეს მის განმთავისუფლებელ მოძრაობის დროს. დუმამ არამც თუ შეკითხვა მიიღო, სსჩქაროთაც კი იცნო. ეს უმთავრესათ იმით ახსენება, რომ ამ შეკითხვის შეტანის დროს შემარჯვენები დუმაში არ იყვნენ. სიჩქარის წინააღმდეგი იყო 4, მომხრე 87.

შემარჯვენებმა შეიტანეს შეკითხვა უმადლეს სასწავლებლების მდგომარეობის შესახებ. მათ გაიმეორეს თავისი შეკითხვაში ევკლას ის ინსინუაციები, რომლებიც ზურ.სეკვიჩმა სთქვა წინათ. მოითხოვეს, შეკითხვა სსჩქაროთ ეცნოთ. სოც.-დემ. მხარი დაუჭირეს შეკითხვის სიჩქარეს; რომ მით ჩქარა გამოერკვათ ინტერპელაციების ქვენა მოსაზრებები. დუმამ სიჩქარე უარყო და შეკითხვა კომისიას გადასცა.

7 მაისს დუმაში დაიწყო დასავლეთ გუბერნიების სკრობო კანონ-პროექტის შესახებ კამათი. მთავრობის კანონ-პროექტით დასავლეთ 9 გუბერნიადან ექვსში უნდა იქნეს შემოღებული 1890 წლის სკრობო დებულება შემდეგი ცვლილებებით: სკრ-

ჩვენო უფლებისათვის საჭიროა ისეთივე ცენზი, როგორც სახელმწიფო დუმისთვის. ამრჩევლები იყოფიან ორ კურიატურაში შედიან რუსები, მეორეში ზოლანელები. ეს კურიატურა ცალკე ირჩევს სამაზრო და საგუბერნიო კრების ხმოსნებს. ხმოსნების რიცხვი თვითიული კურიადან გადაწყვეტილია კანონით. სკრობო გამგეობის წევრების უმრავლესობა, გამგეობის თავმჯდომარე, აგრეთვე მოსამსახურეები, რომლებიც ცალკე დარჯს განაკვენ, უნდა იყვენ ტომით რუსები. მართლ-მადიდებელ სამღვდლოებას სამაზრო კრებაზე უნდა ეავდეს 3 წარმომადგენელი, საგუბერნიოზე—4.

თვითმმართველობის კომისიამ პროექტი რამდენიმე შესცვალა: 1, ცენზი სახსევროთ შეამცირა; 2, შესაძლებლათ იცნო, ნაციონალურმა კურიებმა ერთათ აირჩიოს ხმოსნები, თუ ორივე კურიები $\frac{2}{3}$ ხმის უმეტესობით გადაწყვეტს ამას; 3) რუსი უნდა იყოს უეჭველათ გამგეობის ის წევრი, რომელსაც სახლნო განათლების საქმე ახარია. დანარჩენები შეიძლება არა რუსებიც იყვენ.

ზირველსავე სხდომასვე გამოვიდა ზ. ა. სტოლიბინი. მთავრობის აზრით ერობა დასავლეთ გუბერნიებში უნდა იქნეს რუსების ხელში. 3 გუბერნიასი ეს შეუძლებელია, რადგან რუსები მეტათ მტირე ნაწილს შეადგენენ. ამიტომ იქ ერობის შემოღებაზე უარი უნდა ვთქვათო. დანარჩენ ექვს გუბერნიასი ეს შესაძლებელია. რუსები აქ დიდ უმრავლესობას შეადგენენ, მაგრამ უმეტესი ნაწილი მთავანი კანონმდებლათ დაქვეითებულია, ცენზის უქონლობის გამო არჩევნებზე გავლენას მოკლებულია და მხოლოდ მთავრობის პროექტი უზრუნველყოფს რუსების ბატონობასო.

დუმამ მიიღო კანონ-პროექტის მუხლებრივი განხილვა.

სახელმწიფო საბჭო.

თანამედროვე ცხოვრების მაჯის ცემა იმდენათ მიღუნებულია, რომ თავისთავათ მცირე-მნიშვნელოვანი მოვლენაც საზოგადოების და პრესის ყურადღებას იპყრობს. სახელმწიფო საბჭო კი, აღმოჩნდა, რომ პრესისგანაც და საზოგადოებისგანაც სრულიად მივიწყებულია. ბევრმა არც კი იცის მისი არსებობა. მაგრამ ხანდახან მასაც გაულიმებს ბედი და მოგვაგონებს თავის არსებობას. ეს მაშინ მოხდება ხოლომე, როცა ძლიერნი ამა ქვეყნისანი რაიმე პირადი უკმაყოფილების გამო გამოამტლავებენ ერთმანეთის ცოდვებს, უზრალო მომაკვდავებისგან დაფარულ საიდუმლოებას. ასე მოხდა ახლაც, როცა სახელმწიფო საბჭოში ირჩეოდა კანონ-პროექტი ფინანსთა სამინისტროს დაწესებულებებში მომუშავეთა და მოსამსახურეთა უზრუნველყოფის შესახებ. ეს კანონ-პროექტი მთავრობამ შეიტანა ჯერ კიდევ მეორე დუმაში და მაშინდელი მდგომარეობის თანახმათ მუშებს სხვა-და-სხვა შეღავათები ეტლიოდა, როგორიც არის მაგ., პროფესიონალურ სწეულებათაგან დაზღვევა და სხვ. მესამე დუმამ რამდენჯერმე განიხილა კანონ-პროექტი, და თანდათან უფრო დაამახინჯა. სხვათა შორის უარყო დაზღვევაც. სახელმწიფო საბჭომ არ მიიღო ეს დამახინჯებული კანონ-პროექტიც კი და მუხლებრივ განხილვასაც არ შესდგომია, ისე უარყო. ფი-

ნანსთა მინისტრის ნებით კანონ-პროექტი ხელახლა გადაეცა კომისიას, რომელმაც 5 მაისს ხელახლა მოახსენა თავისი აზრი საბჭოს.

მომხსენებელმა, პეტერბურგელ მექარხნეთა და მეფაბრიკეთა საზოგადოების წევრმა, ტრიპოლიტოვმა ცხარე, გამომწვევი სიტყვით მიმართა საბჭოს, მთავრობას უკიყინა უპროგრამობა და მუშების არეულობის წინაშე ქედის მოხრა. გადასწვდა ერთ სანოვნიკს, რომელმაც 1905 წ. განაცხადა, რომ მთავრობას მუშათა საკითხში არავითარი პროგრამა არა აქვს. სანოვნიკის გვარი მას არ უხსენებია, მაგრამ ვიტტემ, რომელიც 1905 წ. პრემიერ-მინისტრი იყო, ეს თავის თავზე ღიილო და გაბრაზებულმა უამბო საბჭოს მთავრობის მთელი პოლიტიკა მუშების შესახებ.

მუშებზე ზრუნვას, ვიტტეს სიტყვით, მთავრობა შეუძლავ 1882 წელს პოლონეთში, სადაც დაიწყო სოციალისტური მოძრაობა. მაშინ გაატარეს მუშების სასარგებლო რამდენიმე წრილმანი კანონ-პროექტი, რამაც პეტერბურგელ ვაჭრობა-მრეწველობის წარმომადგენლებში დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია. მეოთხმოცდაათე წლებში მთავრობამ შეიმუშავა კანონ-პროექტი მუშების დასახიჩრების გამო დახმარების შესახებ. კანონ-პროექტის წინაღმდეგი იყო კ. პ. პოდგორნოსცევი, რომელიც ამტკიცებდა, რომ რუსეთში მუშები არ არსებობენ, მუშები იგივე მიწათმფლობელები არიან, მუშებსა და დამქირავებლებს შორის პატრიარქალური დამოკიდებულება არსებობს და მუშათა კითხვას ჩვენ ხელოვნურათ ვქმნითო. კანონ-პროექტის საქმე შეფერხდა. შემდეგ მთავრობა იმ აზრს დაადგა, რომ არავითარი კანონები საჭირო არაა, საჭიროა მხოლოდ მუშებზე მზრუნველობა, რომლებსაც რევოლიუციონერები აღელვებენო. მუშების თავისკენ მისამხრობათ პოლიციური წესით დაიწყეს მათზე „მზრუნველობა“. ეს გაგრძელდა 5—6 წელს. ბოლოს დაიწყო ოდესაში და მინსკში პოლიციის მიერ მოწყობილი გაფიცვები, რომლებიც, რასაკვირველია, მუშების დამარცხებითა გათავდა. ვინ იყვენ ამ საქმის სათავეში, ვიტტემ არ ისურვა დასახელება, რადგან მათში ცნობილი პირებიც ერიგენ. უმახლობელეს მონაწილეობას ამ პოლიციურ ორგანიზაციებში ოდესაში იღებდნენ ახლა ყველას მიერ ათვალწუნებული ებრაელები და პეტერბურგში გაპანია, სთქვა ვიტტემ. შემდეგ მან აღნიშნა რამ შეუშალა ხელი შიღლივსკის კომისიას და დაასკვნა, რომ აქამდე მუშებისათვის არაფერი არ გავგიკეთებიაო, კანონ-პროექტის იმ მოსაზრებით უარყოფა, რომ მალე საზოგადო კანონპროექტი გვექნებაო, ვიტტეს აზრით, უბრალო საბაბია, რომლითაც მუშათა კითხვის თავიდან აშორება სურთ ვაჭრობა-მრეწველობის წარმომადგენლებს.

კამათმა ცხარე ხასიათი მიიღო. ვაჭრობა-მრეწველობის წარმომადგენელი ამტკიცებდნენ, რომ თუ აქამდე მუშათა კითხვაში ხეირიან შედეგებს ვერ მივალწიეთ, ეს იმიტომ, რომ მთავრობა ჩვენ არასა გვიკითხავდა. ჩვენში მუშები არ არსებობენ, მუშებსა და მწარმოებლებს შორის პატრიარქალური დამოკიდებულება არსებობსო. ეს კანონ-პროექტი რომ კერძო მრეწველობაზე გავრცელდეს, მრეწველობა დაიღუპებაო. მთავრობის წარმომადგენელმა ანუგეზათ, კერძო მრეწველობაში მაკისთანა კანონების შემოღებას არ ვფიქრობთო. ბოლოს, კომისიის წინადადების წინ აღმდეგ, საბჭომ მიიღო კანონ-პროექტის მუხლებრივთ განხილვა.

წერილი თეირანიდან.

(საკუთარი კორესპონდენტისგან.)

I

განმათავისუფლებელმა მოძრაობამ მძლავრი მუჯლუგუნი წაჰკრა სპარსეთის ცხოვრებას და ის განახლებისკენ გააქანა. ექვი არაა, სპარსეთი უფრო სწრაფათ წავიდოდა პროგრესის გზაზე, გამოცდილი სახელმწიფო მო-

ღვაწეები რომ ყავდეს და საჭირო ფული რაემოც უნდა შეგროვდეს. უმთავრესი ფულია. ფული რომ იყოს, მაშინ ადვილათ აღმოჩნდებოდნენ შესაფერი ხელმძღვანელებიც, მით უფრო, რომ ახლა სპარსეთში ყველანი თანახმა არიან, მოიწვიონ ევროპის ნეიტრალურ სახელმწიფოებიდან შესაფერი პირები.

ფულის საკითხს მალე გადასწყვეტს მეჯლისი, რომელიც ფაქრობს, გამოუშვას 10 მილიონის შინაური, 7⁰/₁₀ სესხი, 20 წლის ვადით. ეს სესხი მომავალში დაიფარება სახელმწიფო ქონებათა შექოსავლიდან. კითხვა უკვე გადასწყვეტა კომისიამ და გადაეცა მეჯლისს. უკანასკნელმა 29 აპრილს პრინციპიალურათ მიიღო სესხის შესახებ საკითხი და დღეს შეუდგება მის დაწვრილებით განხილვას. კომისია ამ საქმის მოსაწყობათ წინადადებას იძლევა, მოიწვიონ ევროპიდან სპეციალისტა ფინანსიურ კითხვებში.

რუსეთის და ინგლისის სატელეგრაფო სააგენტოების ცნობა, ვითომ ხალხი არ თანაუგრძნობდეს ამ სესხს, და მთავრობა მას თავზე ძალით ახვევდეს, სიმართლეს მოკლებულია.

ადგილობრივ რედაქციებში და მეჯლისში მრავალი წერილები მოდის, რომლებზედაც ბლომათ უწერია ვაჭრებს ხელი და აცხადებენ სურვილს, რომ დაეხმარონ სახელმწიფოს. ქალებიც კი სწირავენ თავის სამკაულებს. სესხში მონაწილეობას იღებენ ეგრეთ წოდებული ბოგანო ტომებიც. მაგ., სამხრეთის არაბთა ტომის შეიხი (მეთაური), რომელიც წინათ ავზაკობდა და არასოდეს არ ემორჩილებოდა მთავრობას, უცხადებს მეჯლისს თავის სურვილს, დაეხმაროს შინაური სესხის განაღდებაში და კონსტიტუციის დაცვაში. მუშტიელებიც კი (უმაღლესი სასულიერო პირები), მიუხედავათ თავისი სიღარიბისა, გზავნიდნენ მეჯლისში ფულს შინაური სესხის გასანაღდებათ.

ფულის საკითხის გადაწყვეტასთან ერთათ გადაწყდება სხვა კითხვებიც. როგორც ზემოთა ვთქვი, ყველანი თანახმა არიან, მოიწვიონ ევროპიდან ხელმძღვანელები; თანახმაა მეჯლისიც და მინისტრებიც უმრავლესობაც, სეპეხდარი და რამდენიმე მის მომხრეს გარდა. სეპეხდარი კი, — ეს ძველი დროის კარის-კაცი — კარგათ ხედავს, რომ მას ფეხქვეშ ნიადაგი ეცლება. ახლა ის კაბინეტში დარჩა ინგლისელ და რუს დიპლომატების გავლენით. როცა ევროპიელი ხელმძღვანელი იქნება მოწვეული და სახელმწიფო დაწესებულებებისა და ჯარის რეორგანიზაცია დასრულდება, ისიც იძულებული გახდება მინისტრის პორთფელს გამოემშვიდობოს.

მისი მომხრე ზომიერი პარლამენტარული ფრაქცია (ეთიდალიონ) თანდათან სუსტდება. დეპუტატები, რომლებიც აქამდე მას მხარს უჭერდნენ, ახლა, რაკი გაიციენ მისი ნამდვილი ფიზიონომია, თანდათან შორდებიან მას და ემხრობიან მემარცხენებს — დემოკრატებს.

ეს ზომიერები იგივე არიან, რაც რუსეთში მემარჯვენე ოქტომბრისტები. მათი ტაქტიკაც და პროგრამაც ძლიერ გვანან ერთმანეთს.

სერდარ-ასაღამა, მიიღო თუ არა სამხედრო მინისტ-

რის პორთფელი, დაიწყო ჯარში რეფორმების გატარება. მან მოიწვია თანამშრომლათ ის განათლებული და საქმი-სათვის გამოსადეგი პირები, რომლებიც ჩამოაშორა საქ-მეს სევებდარმა, როცა სამხედრო მინისტრათ იყო...

ამასთანავე, ჩქარა ყველა შემარცხენე პარტიები შე-კავშირდებიან ეთიდალიონთან საბრძოლველათ და პარ-ლამენტში მოქმედი ფრაქციები გამოაცხადებენ თავის პროგრამებს.

სიმართლეს მოკლებულია რუსეთისა და ინგლისის წყაროების ცნობა გერმანიის ბანკის წარმომადგენელს მოქმედების შესახებ (შიშს დიდი თვალები აქვს!). უკა-ნასკნელს თეირანში ჯერ არავითარი კონცესია არ უთ-ხოვია და არც ფული შემოუძღვია სესხათ.

და თუ საქმე იქამდე მივიდა, რომ სპარსეთმა გერ-მანიას მიმართა ოდესმე, ამაში ბრალი უდევთ უპირველეს-სათ ყოვლისა თვითონ ინგლისსა და რუსეთსაც.

რა ხერი ნახა დესპოტიზმთან ბრძოლით დაქან-ცულმა სპარსეთმა ინგლისსა და რუსეთთან დაახლოვე-ბით? პირველი მათი საჩუქარი ის იყო, რომ სპარსეთი აიძულეს, ყოველ-თვიურათ 100 ათასი თუმანი ეძლია სპარსეთის ყოფილ შახისათვის.

ყაზვინში ადგილობრივ მკვიდრთა შეურაცხყოფა ყა-ზახებისაკან ჩვეულებრივ მოვლენათ გადაიქცა. ინგლისე-ლებმა სამხრეთში დაატუსაღეს ისეთი ტომის მეთაური, რომელიც ებრძოდა ავაზაკებს. ამით უნდოდათ ავაზაკო-ბა გაძლიერებულიყო და სპარსეთის შინაურ საქმეებში ჩარევის საბაზი მისცემოდათ. მათ უნდათ, სპარსეთი თავისს კანტროლს ქვეშ დააყენონ და თუ ეს არ მო-ხერხდა, დასტოვონ მხარე დღევანდელ გამოურკველ მდგომარეობაში. ინგლისს ეშინია, რომ თუ სპარსეთი თავის ბედს მიანდო და მას ფრთის თავისუფლათ გაშ-ლის ნება მისცა, შეიძლება ის რუსეთმა დაიპყროს და სპარსეთის სრუტეც ხელში ჩაიგდოს. ეს კი საფრთხეში ჩაავდებს ინგლისის მდგომარეობას ინდოეთში.

სიმართლეს მოკლებულია ტელეგრაფის ცნობა ურ-მიაში ქრისტიანების ჟღერის შესახებ. ამ ცნობას უარ-ყოფენ ოსმალური გაზეთებიც. უეჭველია, ეს იმიტომაა მოგონილი, რომ უცხოელი ჯარების გასაგზავნათ საბაზს ეძებენ. სიმართლეს მოკლებულია აგრეთვე ცნობა გამა-დანში ებრაელების ჟღერის შესახებ. მართალია, იქ და-იწყო ცოტა მღელვარება იმის გამო, რომ ერთმა ებრა-ელმა მოკლა უცაბედათ მაჰმადიანი დედაკაცი, მაგრამ ებრაელების ჟღერამდე საქმე არ მიმდგარა.

მაშვე-ალი-რასულ-ზადე.*)

თეირანი, 1 მაისი.

უმუშევრობა.

III

საშინლათ სჯიდენ უმუშევრებს საშუალო საუკუნო-ებში, მაგრამ არც შემდეგ ისტორიულ ხანაში ეპყრობო-დენ მათ უფრო ადამიანურათ. პირიქით, მანუფაქტურუ-

ლი წარმოების შექმნასა და აღორძინებას ინგლისში თან მოყვა უმუშევართა წინააღმდეგ გამოცემული კანონები. უფრო სიმკაცრე და სისასტიკე. თუ უწინდელ დროში სახელმწიფო ცოტა რამ ღონეს მაინც ხმარობდა უმუშევ-რობასთან საბრძოლველათ და უმუშევართა რიცხვის შე-სამცირებლათ, ახლა კი ინგლისში ხელოვნურათ ქმნიდენ უმუშევართა მთელ რეგიონებს და მერე მათ წინააღმდეგ უსაშინელეს სასჯელს იგონებდენ.

სამწუხაროთ, ყოველკვირეული გაზეთის ფურცლე-ბზე ჩვენ არ შეგვიძლია მკითხველს დაწვრილებით ველა-პარაკოთ ამ საგანზე და დალაგებით გავაცნოთ მიწის პატრონი ინგლისელი გლეხების ძალით გაპროლეტარე-ბისა და გადატაკების პროცესი. ეს შესანიშნავათ აქვს აწერილი კარლ მარქსს თავის უკვდავ „კაპიტალის“ პირ-ველ ტომში, რომელზედაც მიუთითებთ უფრო მომხადე-ბულ მკითხველს. ჩვენ კი იძულებული ვართ მხოლოდ გაკვრით შევეცხოთ ამ საგანს.

მე XVI საუკუნის დასაწყისში ინგლისის ლორდებმა, რა დანახეს, რომ მატყლის ფასმა აიწია და მიწის და-ლაზე უფრო სასარგებლო მეცხვარეობა არისო, ძალით მოგლიჯეს მიწას 500,000 მესაკუთრე მიწის მუშა; წარ-თვეს მათ მიწები და თავისუფალ პროლეტარებათ გადა-აქციეს. მარქსი ამას სამართლიანათ უწოდებს ლორდების მიერ მოხდენილ რევოლიუციას, ისეთ რევოლიუციას, რომელიც ზემოდან გაბატონებულმა კლასებმა მოახდინეს.

სად უნდა წასულიყო ამდენი უმიწაწყოლო უმუშევა-რი ხალხი? მეტი რა გზა იყო, მათ ქალაქისკენ უნდა მი-ემართათ. მაგრამ რაკი საქმეს აქაც ვერ პოულობდენ, და-ლა-უნებურათ მათხოვრობისათვის, ქურდობისა და ძარც-ვა-გლეჯისათვის უნდა მიეყოთ ხელი.

სამაგიეროთ, არც ამ დროინდელმა კანონმდებლო-ბამ იცოდა, რა იყო შებრალება დანაშაუვითათვის. მარ-ტო გენრიხ მე-VIII-ს მეფობის დროს (1509—1547 წლამ-დე), პროფესორი ადლერის მოწმობით, ინგლისში სიკე-დილით დასაჯეს 72.000 კაცი მხოლოდ ქურდობისა და ისეთი მცირე დანაშაულობისათვის, რისთვისაც ახლანდე-ლი სამსაჯულო მხოლოდ შეიდი დღით დაპატიმრებას თუ მიუსჯის ხოლმე დანაშავეს. ეს ქურდობის წინააღმდეგ კანონის სიმკაცრე გენიალურათ აქვს აწერილი თომა მორს თავის შესანიშნავ თხზულება „უტოპიაში“. ასე სასტიკათ დევნიდენ უმუშევრობასა და მის მიერ გამოწვეულ დანა-შაულს იმ გენრიხ მერვის მეფობის დროს, რომელიც სხვა მის წინამოადგილე მეფეებზე უფრო გულკეთილი იყო და რომელიც თავის მეფობის პირველ წლებში თვითო-ნაც ძალიან ესარჩლებოდა გლეხებს, რადგანაც ხედავდა, რომ ლორდების თავგასულობა და „ცხოვრებისათვის ადა-მიანების მსხვერპლათ მიტანა“ მთელ ინგლისს დაღუპვას უქალოდა.

ინგლისის იმ დროინდელი კანონმდებლობა ისე უცქეროდა უმუშევრებს, როგორც თავის სურვილით დამ-ნაშავეებს (какъ на добровольныхъ преступниковъ), რომელთაც ვითომ არ უნდოდათ წარმოების ძველ პირობებ-ში მუშაობა და იმას კი არავინ კითხულობდა, რომ ეს ძველი პირობები უკვე აღარ არსებობდა. მოხუცებულებს,

*) წერილის ავტორი სპარსეთში კარგათ ცნობილი მოღვაწე და გაზეთ „ირან-ნოვ“-ის რედაქტორია.

რომელთაც მუშაობა არ შეეძლოთ, სამათხოვრო მოწმობას აძლევდნენ. ჯანსაღი უმუშევრებისათვის კი, რომელთაც კანონი მხოლოდ მაწანწალათ სთვლიდა, მხოლოდ როზგი და სატუსალო არსებობდა.

ვისაც კი უსაქმოთ დაიჭერდნენ, იმას მიკრავდნენ სამუშაო ტაჩკას, გაატიტვლებდნენ და იმდენს სცემდნენ როზგს, სანამ სისხლიდან არ დაწრეტდნენ. შემდეგ ამ ნახევრათ მკვდარ ადამიანს დააფრცებდნენ, პირობას ჩამოართმევდნენ, რომ უმუშევრათ ხეტიალს თავს დაეანებებო და „სამშობლოში“, ან იმ ქვეყანაში ისტუმრებდნენ, სადაც სამი უკანასკნელი წელი გაეღარებია.

რა საზიზღრობაა! რა საშინელი დაცინვაა!

სად ქონდათ ამ უბედურებს სამშობლო? იმათ ხომ მხოლოდ იმიტომ დაიწყეს მაწანწალობა, რომ ლორდებმა და ძლიერთა ამა ქვეყნისათა „სამშობლო“ წაართვეს, რომ მიწა-მამულზე ხელი ააღებინეს?

თუ ასეთ უმუშევარს მეორეჯერ დაიჭერდნენ, ორჯერ მეტ სასჯელს მიაყენებდნენ. თუ მესამეჯერ ჩაიგდებდნენ ხელში, უეჭველათ სიკვდილით დასჯიდნენ, როგორც საშინელ ავაზაკსა და საზოგადოებრივი წეს-წყობილების მტერს.

ასეთი იყო იმ დროს ინგლისში უმუშევართა კანონი. მაგრამ ინგლისს არც სხვა მაშინდელი განათლებული სახელმწიფოები ჩამოუვარდებოდნენ უმუშევართა წინააღმდეგ ბრძოლაში. საფრანგეთში 1777 წლის კანონით, თუ ჯანსაღი მამა-კაცი ექვსი თვის განმავლობაში უმუშევრათ დარჩებოდა, კატორღაში უნდა გაეგზავნათ... არც იმ დროინდელი ევროპის განათლებული სახელმწიფო პოლონეთი ეპყრობოდა უფრო ადამიანურათ უმუშევრებს. აქ კანონის ძალით მათხოვრები, როგორც დედა-კაცები, ისე მამა-კაცები, ვალდებული იყვნენ პოლიციისთვის წარედგინათ ექიმების მოწმობა, რომ ისინი მართლაც კეთროვნები იყვენ და მუშაობა არ შეეძლოთ. ვინც ასეთ მოწმობას ვერ წარადგენდა, ის პოლიციას უნდა დაეჭირა, თუ რომ ფული ან სხვა რაიმე ნივთი აღმოაჩნდებოდა, წაერთმია, ოთხი კვირით ციხეში დაემწყვდია, მერე უნდა გაეგზავნა საზოგადო სამუშაოზე და ყოველ კვირაში ერთხელ, პარასკეობით, ორმოცდაათი როზგი დაეკრათ.

ასე სასტიკათ ეპყრობოდნენ უმუშევრებს ძველათ. ძლიერნი ამა ქვეყნისანი თვითონ ართმევდნენ მათ სარჩოსაბადებელს, თვით ყრიდნენ უმუშევრათ და შემდეგ საღრჩობელაზე გზავნიდნენ.

IV

თანამედროვე კულტურული სახელმწიფოები ძალიან შორს გასცილდნენ საშუალო საუკუნოების სახელმწიფოებსა და მათ მკაცრ კანონებს. ჩვენი დრო მარტო ორთქლისა და ელექტრონის დრო როდია, ის ჰუმანიური და კაცთ-მოყვარების იდეების ქადაგების დროც არის. მაგრამ, სამწუხაროთ, ეს კარგი თვისება ჩვენი დროისა მხოლოდ ამა ქვეყნის ძლიერთა, მხოლოდ მდიდართა გასართობი საქმეა. ეს იდეები ჯერ ცხოვრებაში ვერ პოულობდნენ ნიადაგს, ღარიბ-ღატაკათვის ის მიუწოდომელია. თუ ძველი საბერძნეთისა და შრომის ბატონობის დროს

უმუშევრები ნახევრათ მშვივრები იყვენ, იმ დროს მათ ერთი დიდი განძი მაინც ქონდათ: ეს იყო პოლიტიკური უფლება, რომლითაც ისინი იყვენ ადგილობრივად რომლითაც ისინი ვაჭრობდნენ. დღევანდელი უმუშევრები კი ასეთ პოლიტიკურ უფლებასაც მოკლებული არიან. მართალია, დღეს ადამიანებს არ ხოცავენ იმიტომ, რომ მათ სამუშაო ვერ იშოვნეს, მაგრამ, სამაგიეროთ, ამ უმუშევრებს ხოცავენ და დევნიან, როცა ისინი იძულებული ხდებიან არსებული კანონების ფარგლებიდან გამოვიდნენ. ეგ კი სულ ერთია...

ჩვენს დროში, როცა შრომა უბრალო, უსულლო ნივთს გაუთარასწორეს, რა თქმა უნდა, რომ ამ შრომის ბატონ მუშასაც ისეთი თვალით უყურებენ, როგორც უსულლო და უგულო მანქანას...

ჩვენი დრო საწარმოო ტენიკის განვითარების ხანაა. ეს ტენიკა თანდათან წინ მიდის; იგი ყოველ დღე ახალსა და ახალ მანქანას იგონებს და წარმოებაში შეაქვს. ამას თან მოსდევს წარმოების პროგრესიც. მაგრამ ის, რაც ერთი კლასისათვის სიმდიდრესა და ბედნიერებას მოასწავებს, მეორე კლასისათვის მხოლოდ უბედურების მომასწავებელია. ასევე ხდება ამ შემთხვევაშიაც. საწარმოო ტენიკის წინსვლა და ახალ-ახალი საწარმოო მანქანების გამოგონება აბედნიერებს მდიდარ კლასს, რომელსაც ამ წარმოების მანქანის ყიდვა და დასაკუთრება შეუძლია. სამაგიეროთ, ულუკმა-პუროთ სტოვებს და ქუჩებში აგდებს მუშების ნაწილს.

„ახალი მანქანების გამოგონებას დიდი ზარალი მოაქვს მუშებისათვის. საქსოვი მანქანის „ring“-ის გამოგონებას და ლანკაშირის ფაბრიკებში მის შემოღებას თან მოყვა ის გარემოება, რომ ჯანსაღი, მაგრამ შიმშილისაგან ძალა-მიხდილი ადამიანები ძლივს დალასლასობენ ქუჩებში. მათ სახეზე აღბეჭდილია მუდმივი შიმშილი, სიღატაკე. ისინი უმუშევრები არიან; ამ მანქანამ განდევნა მათი შრომა ბაზრიდან და მათი ადგილი სუსტ დედა-კაცებსა და უსუსურ ბაღლებს დაულოცა. ეს ჯანსაღი მამა-კაცებიც იძულებული არიან დაჯერდნენ იმ ორ გროშს, რომელსაც მათი ცოლები და შვილები იღებენ შრომის ფასათ. ეს მანქანა სულაც არ საჭიროებს დიდი, ღონიერი მუშის შრომას. იმას ბაღლიცადვილათ აჭუშავებს და მასზე მუშაობაც ისე ადვილია, რომ ბავშვებიც ნახევარი საათის განმავლობაში სწავლობდნენ“. (იხილეთ გობსონი: „Проблемы бедности и безработицы“, стр. 150).

საზოგადოთ, თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს უმუშევართა რიცხვის გამრავლებაზე ახალი მანქანების შემოღებას, ეს ცხადათ დაგვანახვა ბ. შეფტომ, ყოფილმა თავმჯდომარემ მუშათა კავშირის კონგრესისა, რომელიც მოხდა ბრედფორდში 1888 წელს. „წარმოების ტენიკის გაუმჯობესებამო, — განაცხადა მან, — ათი მუშიდან ცხრა უმუშევრათ და უსაქმოთ დასტოვა და ქვეყნისათვის მეტ ზარგათ გახადაო. შუშის ბოთლების წარმოებაში მანქანის შემოღებამ ექვსი მუშიდან ხუთი უმუშევრათ დასტოვა; ახლათ გამოგონებული წაღების მანქანა ერთი მუშის ხელმძღვანელობით აკეთებს იმას, რასაც უწინ ხუთი მუშა ძლივს აკეთებდაო“. შეფტოს გამოკვლევით, ორ-

მოცი წლის განმავლობაში წარმოების ტენიკის გაუმჯობესებამ და მანქანების შემოღებამ ყველა მუშების 40% უმუშევრათ დასტოვაო.

რომ ახალი მანქანების შემოღება წარმოებაში აუცილებლათ იწვევს მუშათა რიცხვის შემცირებას და უმუშევართა გამრავლებას, ამის უტყუარ საბუთებს ჩვენ ვხედავთ ყოველ გაუმჯობესებულ წარმოებაში. ავიღოთ გაუმჯობესებული მანქანის შემოღება სტამბებში.

დიდი ხანი არ არის მას შემდეგ, რაც ახალი ასოთამწყობი მანქანა (наборная машина) გამოიგონეს და წარმოებაში შემოიღეს. მერე რა შედეგი მოყვა ამას? ეს კითხვა აქვე, ჩვენს ქალაქში შეგვიძლია შევისწავლოთ.

თფილისში ასეთი მანქანა მხოლოდ ერთათ-ერთია „ტიფ. ლისტოკის“ რედაქციაში. უწინ ამ გაზეთის აწყობაზე თუთხმეტი კაცი მუშაობდა. ახლა კი ამ მანქანაზე მუშაობს ოთხი კაცი. სად წავიდა ეს თერთმეტი მუშა? ახალმა მანქანამ მათი შრომა მეტ ბარგათ გამოაცხადა და ქუჩებისკენ გაისტუმრა ისინი. მერე რა მოყვა ამას შედეგათ? ის, რომ ამ თერთმეტმა კაცმა გააღიღეს ისედაც დიდი ბანაკი უმუშევართა; ისინი თვითონაც სიმშლის განიციდნენ და იმ მუშებსაც, რომელნიც ჯერ კიდევ მუშაობენ ამ წარმოების ძველ ფორმებში, ძველ სტამბებში, საშუაო ფასი ერთი-ორათ დაუწიეს. ეს ფაქტია, რომლის სინამდვილეს ყველას, ყოველ წუთში შეუძლია შეამოწმოს.

აიღეთ ახლა ტელეფონების შემოღება. ამ შესანიშნავმა გამოგონებამ შეძლება მისცა ყველა საქმის კაცს თავისი კაბინეტიდან ელაპარაკოს ვისაც კი უნდა და ისე აკეთოს თავისი საქმეები. მისთვის უჩეტეს შემთხვევაში საჭირო არ შეიქნა საქმის კაცებთან პირადათ მოლაპარაკება, ეტლითა და ტრამვაებით მოგზაურობა... ამ რიგათ, ტელეფონის შემოღებამ ყელი გამოსქრა მეეტლეებს, მათი შემოსავალი ერთი სამათ და ოთხათ შეამცირა, რასაც თვით მეეტლეთა რიცხვის შემცირება და უმუშევართა ბანაკის გაღიღება მოყვა.

ესა და სხვა ამგვარი მაგალითები ცხადათ გვიმტკიცებენ იმ აზრის სინამდვილეს, რომ წარმოების ტენიკის გაუმჯობესებასა და ახალი მანქანების წარმოებაში შემოღებას თან მოსდევს უმუშევართა რიცხვის გამრავლება. ამიტომაც არის, რომ უმუშევრობა იქ უფრო მეტი და საგრძნობელია, სადაც წარმოების ტენიკა უფრო განვითარებულია, სადაც კაპიტალიზმის განვითარება უფრო მაღლა სდგას.

რა თქმა უნდა, წარმოების ტენიკის გაუმჯობესება ქმნის და ავითარებს წარმოების ახალ დარგს, აჩენს მუშებისთვის ახალ სამუშაო სფერას; მაგრამ რა სარგებლობა აქვს თფილისის უმუშევრათ დარჩენილ ასოთამწყობებს იმიდან, რომ სადღაც ინგლისში ან ამერიკაში ასოთამწყობი მანქანები გამოიგონეს და ამ ახალ მაშინების კეთებაზე მუშები შრომის ფასს იღებენ? მაგრამ თუ კითხვას სხვა მხრიდან მოუვლით, თუ საქმეს შევხედავთ არა ამა თუ იმ ადგილების მუშების ინტერესების მიხედვით, არამედ მთელი ქვეყნის მუშათა ინტერესების მიხედვით, მაინც უჩვეულათ დავინახავთ, რომ წარმოების

ძველ ფორმებში მუშების უფრო ბევრი რიცხვი მუშაობდა, ვიდრე ახალ ფორმებში.

სტატისტიკა, რომელმაც პოეზია და ოცნებობა არ იცის და, რომელიც თავისთავათ არასოდეს არ სცდება, გვიმტკიცებს, რომ 50 მუშას ახალი საქსოვი მანქანების საშვალებით შეუძლია იმდენი ქსოვილები დაამზადოს, რამდენის გაკეთებაც ასი წლის წინათ შეუძლო მთელი ლანკაშირის მუშებს.*)

ლ. ლევის გამოკვლევებიდან ვიცით, რომ ის ნაქსოვები, რაც ახლა ინგლისში მხოლოდ ერთი წლის განმავლობაში ახალი საქსოვი მანქანების საშვალებით კეთდება, ჩელითა და ძველი წარმოების ტენიკით რომ გაკეთდეს საჭიროა ასი მილიონი მუშის შრომა.

შრომის იარაღის გაუმჯობესება იმ მხრივაც საყურადღებოა, რომ მან მეტათ გამოაცხადა ძლიერი მამაკაცის შრომა და მისი ადგილი უძღურ დედა-კაცებსა და უსუსურ ბალებს დაულოცა.

ასეთია უმუშევართა რიცხვის თანდათან გამრავლების ერთი მიზეზთაგანი. სხვა მიზეზებზე შემდეგ მოვილაპარაკებთ.

3. გულიშვილი.

ბ. რობაქიძის სალიტერატურო საღამო და ი. ვაშლიშვილის გამოხსენება.

ბ. გრ. რობაქიძის მიერ 8 მაისს ქართულ თეატრში გამართული საღამო მეტათ საინტერესო იყო თავის... უარყოფითი — და მით მეტათ დამახასიათებელი — მხარეებით. ამ საღამოს ჩვენმა „ქვემარტ-ქართველმა“ ინტელიგენციამ ერთხელ კიდევ დაგვანახა თავისი გონებრივი ავლა-ღიღების სრული სიკატრე; ერთხელ კიდევ მისცა თავის თავს „სიღარიბის მოწმობა“...

ამ საღამოსაც, როგორც ჩვეულებრივ, იგივე დაკადენტურ-სიმბოლიური, მხატვრობის მხრით მეტათ საექვო ღირსების ეტიუდები, იგივე უაზრო იგავ-არაკები, იგივე „მწველი თვლებისა“ და „ღია მკერდის“ შემამკობელი ლექსები... გამონაკლზე, როგორსაც შეადგენდა ბ. ვაშლიშვილმა, არ ვლაპარაკობთ...

ჩვენ არა გვგონია, საქმისთვის რაიმე ეშველათ მათ, რომლებიც ვერ გამოცხადდენ...

რა გვითხრა თვით „პრემიერმა“, ბ. რობაქიძემ? გვითხრა, „ვეფხვის ტყაოსანი“ სერიოზული ნაწარმოებია, მასზე ბევრი უნდა ვილაპარაკოთ, მე კი სულ „რადაც ათი წუთი მაქვს ხელთა“... მაინც დაგვიბრდა, „ვეფხვის ტყაოსნის“ „სულზე“ ვილაპარაკებო. და გველაპარაკათ თითქმის მთელი საათის განმავლობაში... გველაპარაკა ჩვეულებრივი ფართი ფურთობით, ააყენა ჩვეულებრივ სიტყვების კორიანტელი, მოყვა ცისას, ბარისას... „ვეფხვის ტყაოსანში“ ელლინიური სულიაო, გაჰკრა-გამოკრა „პატრიოტულ“ სიმებს და დაათავა მით, რომ „ვეფხვის ტყაოსანს“ დავიწყებას ნუ მივცემთო.

*) იხ. გობსონი, „Проблемы бедности и безработицы“, стр. 29.

სანტერესო იყო ბ. გომართელის კრიტიკული ეტიუდი ვ. ორბელიანზე, მაგრამ ამაზე ქვევით.

ახლა კი ორიოდ სიტყვა ერთ, მეტათ დამახასიათებელ მოვლენაზე:

ამ ერთი წლის განმავლობაში თფილისში რამდენჯერმე გამოიკა ქუჩური ბროშურა: „არ შეგცივდეს, ბარაშკაჯან!“ ჩვენ გვეგონა, რომ ყოველი, რამდენიმეთ მაინც რიგიანი ადამიანი საჭიროთ დაინახავდა ასეთი, უკაცრავათ პასუხია, „ნაწარმოების“ წინააღმდეგ ბრძოლას. მაგრამ... ჰო, საკვირველებავ! ბ. „ფილოსოფოსისა“ და „საქართველოს თვალის“ რჩევით გამოდის საქართველოს „ამომავალი მზე და ვარსკვლავი“ ი. გრიშაშვილი და კითხულობს ამ, როგორც სჩანს, თავის „ნაწარმოებს“. დამსწრე „მაღალი საზოგადოება“ აღტაცებაში მოდის და ავტორ-დეკლამატორს ცხარე ტაშის ცემით აჯილდოვებს... ქუჩისთვის დაწერილი ლექსები მოსწონს „მაღალ საზოგადოებას“, ტაშს უკრავს, აქებს და აღიდებს მის ავტორს. „ქუჩის ბიჭებისა“ და „მაღალი საზოგადოების“ გეჰოვენება ამ შემთხვევაში ერთგვარი გამოდგა!..

ჩვენ გვებრალემა ისეთი ახალგაზნდა, რომელიც ასეთი ადამიანების გემოვნების მიხედვით ამუშავებს კალამს და რომელიც ისეთ წრეში ტრიალებს, საცა „ბარაშკასებური“ ნაწარმოები ნორმალურ მოვლენათ მიაჩნიათ!..

ახლა ორიოდ სიტყვა ბ. გომართელის შესახებ.

დღეს თითქმის ყველასათვის ცხადია, რომ ბ.ნი ივ. გომართელი ამ უკანასკნელა 4—5 წლის განმავლობაში თანდათან იხრება მარჯვნივ. მაგრამ როგორ უყურებს ის „ძველ ტაძარს“, ამაზე გარკვევით არაფერს გვეუბნება...

აღნიშნულ საღამოს, მართალი მოგახსენოთ, მშვენიერი სანახავი იყო ბ. გომართელი რობაქიძის «ოჯახში», „ბარაშკას“ ავტორისა, მეტრეველისა და სხვათა გვერდით.

მაგრამ ყველაზე სანტერესო,—ეს მისი «მამული-შვილური» სიტყვებითა და «პატრიოტული» ფრაზებით შეზავებული ლექცია იყო ვახტანგ ორბელიანზე.

სამწუხაროთ, ადგილი ნებას არ გვაძლევს ლექციის შინაარსზე დაწვრილებით შევჩერდეთ და იძულებული ვართ შევეხოთ მის უმთავრეს დებულებებს.

ვ. ორბელიანი ჩამომავლობით არისტოკრატი იყო, მიმართულებით კი .. დემოკრატიო, განაცხადა ლექტორმა. ამის დასასაბუთებლათ მან მოიყვანა პოეტის ერთი ლექსი, საცა ლაპარაკია, ქვეყანას მეფე და ხალხი უნდა განაგებდესო.

მაგრამ, რომ უფრო დავერწმუნებინეთ ვ. ორბელიანის დემოკრატიობის შესაძლებლობაში, ბ. გომართელმა გააკეთა ექსკურსია ისტორიაში და აღნიშნა, თუ მაღალი კლასების წევრები როგორ გამოდიოდნ დაბალი კლასების (ნტერესების დამცველათ. მაგალითად მოიყვანა მარქსი, ენგელსი, სენსიმონი, ფურიე და სხ... ჩვენი აზრით აქ ძირითადი სიყალბეა. ჯერ ერთი, განა შეიძლება ერთი თუ ორი ლექსით ადამიანის დემოკრატიობის დამტკიცება? მეორე, ვ. ორბელიანი მაშინ რომც ყოფილიყო ქვეყნის მეფისა და ხალხის მიერ გამგებლობის მომხრე,

განა ეს იმას ამტკიცებს, რომ იგი კონსტიტუციონალიზმის წესწყობილების მომხრე იყო, როგორც ეს მისი წინააღმდეგობით თელმა აღნიშნა? არა, ვინაიდან ორიოდ ლექსით არ მტკიცდება დემოკრატიობა, მეფისა და ხალხის მიერ ქვეყნის გამგებლობის აღიარებით არ მტკიცდება ვ. ორბელიანის კონსტიტუციონალიზტობა თანამედროვე მნიშვნელობით, რადგან ის სულ სხვა გვარ გამგებლობას დამღეროდა მაშინ. შემდეგ. ძირითადი სიყალბეა აგრეთვე მარქს-ენგელსისა და ვ. ორბელიანის შედარება. აბა, გვითხარით ერთი: სად მეცნიერ-ფილოსოფოსები, რომლებმაც მთელი თავისი სიცოცხლე, სული და გული მტლეთ დაუდეს პროლეტარიატს, რომლებმაც ამ კლასისთვის უარყვეს ყოველივე პირადი, და სად გენერალი, რომელმაც მხოლოდ ერთხელ სიბრალულის თვლით გადმოხედა ხალხს და ამისთვის ფრჩხილიც კი არ დაშავებია? ნუ თუ არ იცის ბ. გომართელმა, რომ ამ ორ, სულ სხვა და სხვა ჯურის პირთა ერთ კატეგორიაში თავის მოყრა დანაშაულობაა?..

ვ. ორბელიანი შესტრფოდა სამშობლოს, ის დასტიროდა საქართველოს გაუბედურებასო, გვეუბნება ლექტორი და მას ეს გარემოება ისე ხიბლავს, ისე „აღტაცებაში მოყავს“, რომ „მზათ არის შესძახოს: ვახტანგ! ვახტანგ! რა დიადია შენი მიზანი! რა იქნებოდა, რომ ყველა ბიუროკრატი შენებრ ფიქრობდეს!“

თურმე ყველა ქართველ ბიუროკრატს რომ ვახტანგით სამშობლო ყვარებოდა, მაშინ... როგორ გაბედნიერდებოდა თურმე ტანჯული სამშობლო!!..

ლექტორის სიტყვით, ვ. ორბელიანს სამშობლო უყვარდა ისე, რომ რაც არ უნდა გექნათ, ის მაინც „ნამდვილ ქართველათ“ დარჩებოდა. მაგრამ საქართველო მაინც დაცემული ყოფილა დღეს. და აი, აქ ბ. გომართელს უჩუყდება „პატრიოტული“ გული და თვალცრემლიანი კითხულობს: „ნუ თუ სამშობლო აღარ აღსდგება?..“ საერთოთ უნდ შევნიშნოთ, რომ ის ხშირათ იმეორებს სიტყვა „სამშობლოს“, მაგრამ ერთხელაც არ შედის იმის განხილვაში, თუ როგორ ესმის მას ეს სიტყვა. ის არ აღნიშნავს, რომ სამშობლო დღევანდელ კლასობრივ ქვეყანაში ყველა კლასს ერთგვართ არ ესმის; ის არ ამბობს, რომ სამშობლო ვაბატონებულ კლასებს სხვა გვართ ესმის და დაჩაგრულებს კიდევ სულ სხვა გვართ; თავად-აზნაურობის „სამშობლო“ ნაკლებათ გავს ბურჟუაზიის „სამშობლოს“, პროლეტარიატის „სამშობლო“ არსებითათ განსხვავდება ორივეთა „სამშობლოსგან“. არ აღნიშნავს ამას, არ უსვამს ხაზს „სამშობლოს“ გაგებაში კლასობრივობის საფუძველს და მხოლოდ გვეუბნება: სამშობლო აღსდგება და მას „ჩვენი გული აღადგენსო!“ რასაკვირველია, აქაც ორ აზროვნობაა, მაგრამ ამას ფანტავს ბ. გომართელის შემდეგი უკანასკნელი სიტყვები: „სიყვარული სამშობლოსი ჩვენც ისე გავიხადოთ, როგორც ეს ვ. ორბელიანმა გაიხადა“ და სამშობლო აღსდგებაო!

აი, აქ კი აზრი ნათელია. ვ. ორბელიანი მეცხრამეტე საუკუნის ნახევარში დასტიროდა თავად-აზნაურულ სამშობლოს, რომლის ნაშთსაც ის პოევბდა წარსულში,

და ჩვენც, მეოცე საუკუნეში, თურმე უნდა ვეცადოთ ასეთი თავად-აზნაურული სამშობლოს აღდგენას!...

სწორეთ ასეთი მცნებების აღიარებით თუ მიიღება ჩვენში „მაშულისვილობის დიპლომი“ და ამ მიზანს უკვე მიაღწია ბ. გომართელმა...

ასალგაზღა.

ეკონომიური ცხოვრების განვითარება.

IV.

როგორც წინა წერილის დასასრულ აღვნიშნეთ, პირველ-ყოფილი ადამიანი უმიზნო, უბლანო და უორგანიზაციო წარმოების ფორმას თანდათან თავს აღწევდა და ეკონომიურ ცხოვრების მაღალ საფეხურზე გადადიოდა. მის ცხოვრებაში ნელ-ნელა ცხოველურ ინსტიქტის და მიდრეკილების მაგივრობა აზროვნებამ დაიკავა, ცხოვრებაში ტვინის ამოქმედება შეიტანა. ახლა იგი თავის ფიზიკურ და სულიერ მოახუნებლებას მოფიქრებულათ, გამიზნულათ, წინათვე გათვალწინებულ მეთოდის საშვალეებით იკმაყოფილებს. აქნობამდე პრიმიტიული ადამიანი ბუნების მიერ მუქთათ, უშრომლათ მოცემულ ჭინახულით, ძირის მოსავალით იკვებებოდა, ამიტომაც იგი სავსებით მისგან იყო დამოკიდებული, ახლა კი ხელოვნურათ ამრავლებდა მიწის მოსავალს და მით უზრუნველ-ყოფდა თავის არსებობას. აქნობამდე იგი გარეშე ბუნების მონა იყო, შემდეგში კი ადამიანი თანდათან გაბატონდა ბუნებაზე და მიზნის შესაფერათაც ისარგებლა მით.

სწორეთ აქედან იწყება, ვიმეორებთ, ადამიანის ეკონომიური ცხოვრების ახალი, უმაღლესი, უფრო განვითარებული ხანა, ახალი ეკონომიური ცხოვრება; სწორეთ ამ დროს ადამიანის სულიერი შემეცნება, ადამიანის აზრი, მუდმივ შეუღრეკელ და ეკონომიურ გაჭირვების მეოხებით მიდის თანამედროვე შრომის პრინციპამდე; ადამიანის გონება მიხვდა და შეიგნო გამიზნულ-გაბლანულ ეკონომიურ წარმოების, ეკონომიური ცხოვრების დიადი მნიშვნელობა, მისი დიადი დანიშნულება. შეითვისა ეკონომიური პრინციპის სარგებლიანობა, გაიგო, რომ პატარა შრომით, პატარა საშვალეებით ბევრი ნაშრომის, ბევრი ნაყოფის მომკა-მოხვეჭა მეტათ ხელსაყრელია მისთვის და უეკონომიოთ, უაზროთ ზედმეტ შრომის ენერგია-ძალის დახარჯვა კი საზარალო და მავნებელია. მის თავში უკვე განმტკიცდა ეკონომიური პრინციპის დიადი მნიშვნელობა; იგი ახლა კარგათ აფასებდა შრომის მომფრთხილებელ საწარმოო იარაღების სარგებლიანობას, გაიგო შრომის ორგანიზაციის მნიშვნელობა, შრომის განაწილების და შრომის შეერთების ეკონომიური ხელსაყრელია. თოქმის ყველა ის წარმატებანი, ტექნიკური გაუმჯობესებები, რომელსაც კი თანამედროვე ადამიანი ტექნიკის განვითარების მაღალ საფეხურზე ხედავს, ემბრიოლოგიურათ ჩასახული იყო ჩვენ მიერ დასახელებულ ხანაში; აქედან იწყება საწარმოო ძალთა განვითარების ისტორია, აქ ჩაეყარა საძირკველი. შემდეგ ზედმეტ ღირებულების წარმოების ეპოქიდან მხოლოდ იმით განსხვავდებოდა, რომ პირველი ხანის ეკონომიური შრომა, შედარებით პირველთან, ნაკლებთ ნაყოფიერი იყო, შრომა ნაკლებ ნაშრომის იძლეოდა; მხოლოდ იარაღების განუვითარებლობის გამო პირველი ადამიანის ეკონომიური შრომა იმდენ ნაყოფს არ იძლეოდა, რომ მის რეგულიარულ და გამუდმებულ მოთხოვნილებას ზედმეტათ მორჩენოდა, აღმატებოდა. ამიტომაც, მაშინ ნივთიერი სიმდიდრე ნაკლებათ იყო დაგროვილი, შედარებით ნაკლებათ იყვენ მდიდრები.

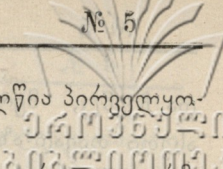
ჩვენ მიერ დასახულ-დასურათებული ეკონომიური შრომის ხანა პირველ-ყოფილ, ეგრეთ წოდებულ შრომის უეკონომიო ხანიდან უმთავრესათ იმით განსხვავდება, რომ ჩვენ აქ უკვე ვხედავთ ნამდვილ, თუმცა განუვითარებელ, შემუშავებულ ეკონომიას, ეკონომიურ წარმოებას. ეკონომია, ეკონომიური წარმოება ეწოდება ისეთ წარმოებას, საცა ადამიანის შრომის ენერგია, შრომის უნარი წინდაწინვე მოფიქრებულ-მოსაზრებულ პლანით, ადამიანის ამა თუ იმ მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებელ საგნების თუ ნივთების შექმნა-დამზადებაზე იხარჯება. ეკონომიის, ეკონომიურ წარმოების განმარტება აშკარათ გვეუბნება, რომ ადამიანის მოქმედება, ადამიანის შრომა მხოლოდ მაშინ არის ეკონომიური, როცა იგი თავის მოქმედების დროს ეკონომიურ პრინციპით სარგებლობს, ეკონომიური პრინციპით ხელმძღვანელობს.

სიტყვა ეკონომია ბერძნულია. — ოიკოს ნიშნავს სახლს ოჯახის წარმოებას, ოჯახის თვალყურის მიგდებას, შენახვას, რაც ოჯახში მოიპოვება და შექმნას — რაც იქ არ მოიძებნება. ეკონომიური მოქმედება ნიშნავს მოფრთხილებთ ენერგიის დახარჯვას. — რაც შეიძლება ცოტა შრომა დაიხარჯოს და ნაშრომი კი მეტა იყოს, — ასეთია ეკონომიური პრინციპის, ეკონომიური შრომის შინაარსი, ასეთია მისი დანიშნულება.

როგორც წინა წერილებში ვამბობდით, იყო დრო, როცა ადამიანი არ ყოფილა ასეთ ეკონომიური პრინციპით აღჭურვილი, ასეთი „ეკონომიური არსება“. აქედან კი ის აუცილებელი და შეუწყველი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ ადამიანის თანდაყოლილი თვისება არ ყოფილა ეგრეთ-წოდებული ეკონომიური პრინციპი. იყო დრო, როცა ნახევრათ ველური, ცხოველის მზგავსი ადამიანი თავის ცხოვრებას, ეკონომიურათ არ აწარმოებდა, თავის შრომას ეკონომიურათ არ ხარჯავდა. ეკონომიური პრინციპი, მაშასადამე, ადამიანის თანდაყოლილი თვისება არ არის, იგი შექმნილ-შეთვისებულია. ფაქტიურათ ეკონომიური პრინციპი აბსოლიუტური ხასიათის არ არის, იგი ისტორიული მცნებაა, ისტორიული კატეგორიაა, კულტურული განვითარების შედეგია, პროგრესის ნაყოფია.

აქედან ცხადია ის დასკვნა, რომ ეკონომიური შრომის აღორძინება, ეკონომიური პრინციპის გავლიება, დღედან თავისი გაჩენისა, ერთ დონეზე არ გაჩერებულა; იგი პირველათვე დღევანდელ სისწორ-სიმკაცრით არ მოგველინებია, ასე განვითარებული და ყოველ მხრივ შემოსილი არ ყოფილა; პირველათ, დღევანდელთან შედარებით,

როგორც წინა წერილებში აღვნიშნეთ, იყო დრო, როცა ადამიანი არ ყოფილა ასეთ ეკონომიური პრინციპით აღჭურვილი, ასეთი „ეკონომიური არსება“. აქედან კი ის აუცილებელი და შეუწყველი დასკვნა უნდა გამოვიყვანოთ, რომ ადამიანის თანდაყოლილი თვისება არ ყოფილა ეგრეთ-წოდებული ეკონომიური პრინციპი. იყო დრო, როცა ნახევრათ ველური, ცხოველის მზგავსი ადამიანი თავის ცხოვრებას, ეკონომიურათ არ აწარმოებდა, თავის შრომას ეკონომიურათ არ ხარჯავდა. ეკონომიური პრინციპი, მაშასადამე, ადამიანის თანდაყოლილი თვისება არ არის, იგი შექმნილ-შეთვისებულია. ფაქტიურათ ეკონომიური პრინციპი აბსოლიუტური ხასიათის არ არის, იგი ისტორიული მცნებაა, ისტორიული კატეგორიაა, კულტურული განვითარების შედეგია, პროგრესის ნაყოფია.

ძალიან დაბალ საფეხურზე იმყოფებოდა; ეკონომიურ შრომას პირველ ყოფილ ადამიანის უეკონომიო შრომის ხასიათი ეტყობოდა. დღესაც კი პრიმიტიულ ხალხებს, ამბობს ჰენრიხ ჰარპოცერი, აშკარათ შენიშნავთ, რომ ისინი ჯერაც ვერ შესწევნიან რეგულიარულ შრომას, ძალიან ეზარებათ მუშაობა, გაურბიან საქმეს, ეკონომიურათ არ ხარჯავენ თავის ძალას. ჩრდილოეთ ამერიკის ინდიანელებში მრავალი ისე ზარმაცი და ზანტია, რომ თითონ არაფერს არ რგავენ, არაფერი არ მოყავთ, იმ იმედით, რომ სხვები, ვინც შრომობს და მოყავს ძირის მოსავალი, თავიანთ დამხადებულ-შენახულიდან იმათ გაუყოფენ-უთავაზებენ. ამგვარი ზნე ჩვეულება დღესაც ბევრ ხალხში მოიპოვება, რომელიც, რასაკვირველია, ინდივიდუუმების და საერთოთ მთელი ჯგუფების შექმნის და მოქმედების უნარს კლავს და მწასთან ასწორებს. მაგრამ ეს უფრო ატავიზმის კანონის ნაყოფია და არა ჩვეულებრივი მოვლენა. დიდი უმრავლესობა პრიმიტიულ ხალხებისა ეკონომიურათ ხარჯავს თავის შრომას, ეკონომიური შრომის განვითარება დღითიდღე წინ მიდის, მკვიდრ ნიადაგზე მყარდება.

რაც შეეხება დასახელებულ ხანის ეკონომიზმის შინაარსს, იქ ოკუპაციას (მოგროვებას) ჯერ კიდევ საპატიო ადგილი ექირა. დიდი ხნის განმავლობაში ადამიანების შრომა ჯერ კიდევ ბუნების მიერ თავისუფლათ მიცემულ ნაყოფის მოგროვება-მოკრეფას უნდებოდა, მაგრამ იმ განსხვავებით, რომ ახლა ადამიანი ყველა მოგროვილ-მოკრეფილს უმაღლეს კი არ ხმარობდა, წუთიერ მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლათ კი არ იძენდა, არამედ მისი ასეთი შრომა ახლა მომავალზე ფიქრით იყო გამოწვეული, მომავალზე ზრუნვასთან იყო შეკავშირებული. როცა მას ზედმეტი სარჩო-საბადებელი მოეკრიფებოდა, მომავლისთვის ინახავდა და როცა არ ექნებოდა, მაშინ მოიხმარდა. ერთი სიტყვით, გულუხვობის დროს საქმელის შენახვა და უქონლობის დროს მისი გამოყენება! აი, ამ მოფრთხილების და შენახვის პრინციპის გაღვიძებასთან ერთათ იღვიძებს და ვითარდება უმ, მშრალ ნაყოფის, მასალის კონსერვებათ შენახვა, გადამუშავება, განსაკუთრებით ისეთ სანოვაგესი, რომელიც დიდხანს არ ძლებდა და მალე ფუჭდებოდა. ამერიკის აღმოსავლეთ-ჩრდილოეთ კუნძულას მცხოვრებ ინდიანელებისათვის თევზი და ხილეულობა მთავარ საზრდოთ ითვლება. იქ მთელი ზაფხულის განმავლობაში ინდიანელები სხვა-და-სხვა ჯიშის თევზეულობას სახლებში ბოლზე აშრობენ და ზამთრისთვის ინახავენ. ზაფხულში ყველანაირი საქმელი ბლომთ მოიპოვება, ინდიანელებიც ზაფხულში გამალბებულნი აგროვებენ და ცივ ზამთრისათვის კონსერვებათ ალაგებენ. ასევე აშრობენ და ზამთრისთვის ინახავენ სხვა-და-სხვა ხილეულობას და მცენარეულობას.

ძალიან ნელა, ოკუპაციასთან ერთათ ვითარდება და ფეხზე დგება წარმოება. სასოფლო მეურნეობა, ანუ სწორეთ რომ ვსთქვათ— მიწის დამუშავება, ხელოსნობა და ვაჭრობა პრიმიტიულ ადამიანების ეკონომიურ ცხოვრებაში თანდათან დიდმნიშვნელოვან ალაგს იჭერდა და დაბოლოს გადამწყვეტ წარმოების დარგებათ ხდებოდა. მაშ,

მოკლეთ განვიხილოთ, თუ როგორ მოაღწია პირველყოფილმა ადამიანმა წარმოების ხანამდე.

ადამიანის ისტორიაში ყველაზე ძლიერ და დიდ ცვლილება აუკლებლათ ხელოვნურ ცეცხლის აღმოჩენამ მოახდინა. მართალია, ადამიანმა ძველის-ძველთაგან იცოდა ცეცხლის ხმარება, მისი ძალა, მაგრამ ის წინათ ცას ბედნიერი საჩუქარი იყო, თავის სურვილისამებრ გაჩენა არ შეეძლო. ბუნებრივათ გაჩენილ ცეცხლს დიდი მნიშვნელობა ქონდა პირველყოფილ ადამიანისთვის, ამიტომ უკანასკნელნი ძალიან ცდილობდნენ, აუარებელ შრომას და ენერგიას ხარჯავდნენ, რომ კიდან მოცემული ცეცხლი ხანგრძლივათ შეენახათ, არ გაქრობოდათ. მხოლოდ დიდი ხნის შემდეგ ისწავლა ადამიანმა, ტალის და გამხმარ ხეების ხახუნის საშუალებით ხელოვნურ ცეცხლის გაჩენა-გაჩაღება. და ამ სწავლამ ადამიანის განვითარებაში უდიდესი და ყოველმხრივი რევოლიუცია (ღრმა ცვლილება) მოახდინა.

პირველათ ადამიანებს ცეცხლი სიცივისგან და გარეულ ნადირის მოულოდნელი დაცემისგან იფარავდა. წინათ ამაში გამოიხატებოდა მისი მთავარი დანიშნულება, მისი წინ-წამწვეი მნიშვნელობა. მხოლოდ შემდეგში დაიწყო ცეცხლით საქმელის შეწვა-მოხარშვა და საწარმოო იარაღებს დამზადება. უხვირო და ჩლუნგ ქვის და ხის იარაღების მაგივრათ კვცა ცეცხლში გაღობილ-გამდნარ ლითონის ხმარება დაიწყო, რომელიც მძლავრ იარაღათ გადაიქცა მის ხელში; ამ იარაღების საშუალებით ადამიანი გარეშე ბუნების ბატონათ გადაიქცა. და რაც დრო გადიოდა, პირველ-ყოფილი ადამიანი ცეცხლის მეოხებით იუმჯობესებდა საწარმოო იარაღებს. საზოგადოთ, საწარმოო იარაღების დამზადება ადამიანის სპეციფიკურ დახელოვნების თვისებაა. სიმართლეა ბ. ფრანკლინის სიტყვა, როცა იგი ამბობს, რომ ადამიანი „იარაღის შემქმნელი არსებაა“. სწორეთ ამ თვისებაში ხედავს იგი ყოველგვარ კულტურულ დასაწყისს.

საწარმოო ტექნიკის განვითარებასთან ერთათ განვითარდა შრომის ორგანიზაცია, შრომის დიფერენციაცია, შრომის განაწილება, რაზედაც შემდეგ წერილში ვილაპარაკებთ.

შვარცი.

მუშათა კავშირები თფილისში.

(ისტორიული მასალა ღურგალთა ცხოვრებიდან).

თუმცა ზოგიერთები მოგვითხრობენ, თითქო ღურგალთა მოძრაობა თფილისში დაწყებულიყო 1900 წ., ხოლო 1905 წ. მათ ხელი მოეკიდოთ კავშირების შედგენა-მოწყობისთვის,— მაგრამ სინამდვილეს თუ დავაკვირდებით, დავინახავთ, რომ ეს არ არის მართალი. საქმე იმაშია, რომ ჯერ კიდევ 1877 წლის ჟურნალ-გაზეთებში ვიპოვით ღურგალთა მოძრაობის შესახებ პატარ-პატარა ამბებს.

რასაკვირველია, სხვა და სხვა დროს მუშათა მოძრაობას და კავშირებს სხვა და სხვა ხასიათი ქონდათ. ასე იყო ყველგან, ასევე იყო ჩვენშიც. მაგრამ მიზანი მას მუდამ

ბაში და განსაკუთრებით ზეიცერთან უმუშაენია, იმას მტკაცება აღარ დასჭირდება.

აი, ამ გარემოებაში მყოფი შეგირდები, ხანგრძლივ მუშაობისაგან დაქანცულ-დამშეულები, რასაკვირველია, რომ ათას-გვარ უზნეო საქციელს ჩაიდენდენ. და მართლაც, თუ ზაფხული იყო, ღამ-ღამობით მოედებოდნენ ხოლმე დღევანდელ მიხეილის ქუჩაზე ხილიან ბაღებს, იპარავდნენ ხილს, ეზიდებოდნენ ტომრებით და პურზე სცვლიდნენ. ამით ღროებით მაინც იძღობდნენ დამშეულ კუჭს, თუმცა ბევრს იაფათ არ უჯდებოდა ასეთი საქმე და ამისთვის ხან მეზალე, ხან პოლიცია და ხან თითონ ზეიცერიც ღაზათიანათ მიბეგვავდა ხოლმე. თუ რა აიძულებდათ შეგირდებს ქურდობა ჩადინათ, ამას არავინ კითხულობდა. მხოლოდ უწყალოთ სცემდნენ შეგირდებს, ან სახლში ატყვევებდნენ. ზეიცერს, მაგალითათ, თავის სახლში ქონდა სატუსალო კამერა გამართული და დამნაშავე შეგირდს 3-4 დღით ამწყვდივდა მშვერ მწყურვალს, ხან კი პოლიციას გადასცემდა.

ბ. ჩ-ლი.

(შემდეგი იქნება).

თეატრი და ხელოვნება

სახალხო სახლი.

ბა'ულ კვირას „წრ ს“ სცენის მოყვრეებმა ქ-ნ ნ. გაბუნია-ცაგარლის მონაწილეობით წარმოადგინეს ოსტროვსკის 5 მოქმედებიანი პიესა—„შემოსავლიანი ადგილი“. რამდენადაც გვახსოვს, ეს პიესა მეორეთ მიდის ამ სეზონში. ეს კი არ არის მოსაწონი, რადგან დღეს სახალხო სცენიდან უფრო სხვანაირ პიესებს უნდა გვაჩვენებდნენ. ჩვენი აზრით, „შემოსავლიანი ადგილი“ ჩვენი დროისთვის თითქმის დაძველებულია. ვფიქრობთ, ყ-ღოფა მეოცე საუკუნის ტიპი არ არის. ვიშნევსკის, იუსოვის, ბელოგუბოვის და კუპუშინას ვიცნობთ... ახალი, ცოცხალი, მომავლის შვილებო! აი, ამათი ნახვა გვესაქიროება და აქეთვე უნდა იქნეს უმთავრესი ყუ. რადღება მიქცაული. „შემოსავლიანი ადგილი“ კი ხანდისხან, იშვიათათ.

პიესა თუმცა გვარიანათ ჩატარდა, მაგრამ მაინც ეტყობოდათ რაღაც ერთგვარი უხალისობა. არ ვიცათ, რას მივაწეროთ! ნუ თუ დაღლილობას?..

კარგი პოლინა იყო ქ-ნი გოგოლაშვილი. არა უშავჯა იუ-ლიანას როლში ქ-ნ თ-მარაშვილს. სუსტობდა ბ-ნი ს. პუბანოვა. ჩვეულებრივ მშვენიერი კუკუშკინა იყო ქ-ნი ნ. გაბუნია-ცაგარლისა კარგი აკიმ აკიმიჩი იყო ბ. გოცირიძე, თუმცა მეტს კი მოველოდით. დანარჩენთაგან, ზოგი თავის ალაგას იყო და ზოგიც ან-სამზღს ხელს არ უშლიდა.

ხალხი ბლომათ დაესწრო. წარმოდგენა დაიწყო 9 საათზე, რაც, არამც-და-არამც დასაშვები არ არის და ვამგებობ ამას სა-თანადო ყურადღება უნდა მიაქციოს.

შვიდობების განყოფილება.

მაგზაურის მეოთხე ნომერში, მეხუთე გვერდის პირველ სვეტზე დაბეჭდილია: გათავაშულათუე უნდა ჩაითვალოს არჩუნე-ში ვინგრიანში. უნდა იყოს: გათავაშულათუე უნდა ჩაითვალოს არჩუნე-ში ისპანიაში. ასევე მთავალში მოხდებოდა არჩუნე-ში ვინგრიანში.

„მოგზაურის“ რედაქციისათვის

იმ ხელის მომწერათ, რამეღათც მხოლოდ უფრო მაგარი ყველაფერი გადახდელი, შექმნილი ნომერი აღარ გავგზავნებთ, თუ ხვედრ ფულს ან შემოიტანენ.

რედაქტორ-გამომცემელი კ. ფ. მგელაძე.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი :

საკოლონიო ამხანაგობა ობოროცი

ამიერ-კავკ. რკინის გზების მოსამსახურეთა მომხმარებელ საოზგადოების საქონლის ჩამბარებელი ამით აუწყებს მომხმარებელ საოზგადოების წევრთ და კერძო მუშტრათ, რომ 11 მარტიდან გაიხსნა შიამირილ ტანისამოსის განყოფილება. ყოველნაირი ტანისამოსი მამაკაცთა პორტიკულიარული ფორმისა და მოწაფეთათვის, ქალთა ტანისამოსი, პარიზის უკანასკნელ მოდაზე დამზადებული. ფასები შეუვაჭრებ-ლათ, კონკურენტის გარეშე. მაღაზია მოთავსე-ბულია გოლოვინის პროსპ. № 16, სახაზინო თეატრის პირდაპირ. (5).

თფილისის ქალაქის საგჟოს

დადგენილებით ამა წლის 22 თებერვლიდან ქალაქ თფილისში საქალაქო თვითმართველობის შემოღების აღსანიშნავათ გადაწყვეტილია ქალაქის ღარიბ მცხოვრებთ აპათონ შეუფასებთი გადასახადის „ნედლომკები“, რომელთა უძრავი ქონება დაფასებულა არა უმეტეს 2000 მ., აპათონ აგრეთვე საცხენო და სატრაქტირო გადასახადთა „ნედლომკები“—სულ სამივე ზემოხსენებუ-ლი დარგის გადასახადებიდან აპათიებენ 20,000 მანეთს. აცნობებს რა ამას ქალაქის გამგეობა, წინადადებას აძლევს ვისაც სურს ისარგებლოს ხსენებული შეღავა-თით,—მიმართოს განცხადებით გამგეობის მეოთხე განყო-ფილებაში ამა წლის 1 ივლისამდე.

ამ წლის 7 მაისიდან გამოდის

სახალხო გაზეთი

ყოველ-დღიურ გამოცემის გარდა გაზეთს იქნება კვირული სურათუბიანი ღამაბევა გაზეთის ფასი დამატებიანა: წლით როგორც ქალაქ-ში ისე ქალაქ გარედ ღირს 8 მან. 50 კაპ., ნახევარი წლით—4 მან. 80 კაპ., ერთი თვით—80 კაპ.

ცალკე ნომერი ყველგან ერთი შუური და მამატებიანი ნომერი (კვირისა) 7 კაპ. წერილები და ფული უნდა გამოიგზავნოს ამ აღრე-სით: თფილისი, ვანქის დიდი ქუჩა, № 12, Семену Пашалишвили.